

હેન્રી ફૉન આઈકિનફેલ્ડ ખુદાને કેમ પીછાંણુતાં શીખ્યો.

(અંક વાર્તા.)

૧૯૧૨

શમીદનાં જર્મન ઉપરથી

તરજુમો કરનાર

ડૉક્ટર ડોસાભાઈ રૂસ્તમજી ધાભર

પ્રિન્સિપ આર. સી. પી. એન્ડ આર. મી. એસ.,

૧૯૧૨

મુંબઈ.

અંગ ૧૬૧૬ ૧૨૫૧

ગુજરાત વિદ્યાર્પીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૌપીરાઝિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૮૧૧૫ . ત્રીર્ગીક

પુસ્તકનું નામ દેગરી દોન કાવડુનદેભાજ
પુદાને કેમ અઢાલુતો રાખ્યો
વિષય ૭૪૪૪:૪૩

હેન્રી ફૉન આઈકિનફેલ્ડ ખુદાને કેમ પીછાનતાં શીખ્યો.

(એક વાર્તા.)

શમીદનાં જર્મન ઉપરથી

તરજુમો કરનાર

ડૉક્ટર ડોસાભાઈ રૂસ્તમજી ધાભર.

એલ. આર. સી. પી., એલ. આર. સી. એસ.,

વગેરે.

મુંબઈ.

સને ૧૯૧૯ ઇસ્વી.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
સંગ્રહવાદ
ગુજરાત ગ્રંથોત્કર્ષ-સંગ્રહ

નવક
પ્રસ્તાવના.

આ વાર્તાની ઘણીક આવૃત્તિ જર્મન ભાષામાં
નિકળી છે. ઘણી સુંદર અને બોધકારક હોવાથી
મેં એનો તરબુમો ગુજરાતી વાંચનાર માટે કર્યો છે.

વધુ ન બોલતાં વાંચનાર ઉપરજ સોપું છું.

ડૉ. રૂ. ધા.

પ્રકરણ પેહલું

બાળકની સંભાળ લેનાર ખરોજ ફરેસ્તો છે.

ગઈ સદીની શરૂઆતમાં, એક મોટાં જંગલ નજદીક એક અસલી પણ સુંદર કેસ્ટલમાં કાઉન્ટ ફ્રેદરીક અને કાઉન્ટેસ એડીલેદ આઈકનફેલ્ડ રહેતાં હતાં. એક ખુબસુરત બાળક જેનું નામ હેન્રી હતું, અને જેને તેઓ ધણાંજ ચહાતાં હતાં તે તેમનો એકપૂરો દીકરો હતો. તે બાળક હજી તો ‘પપા’ કે ‘મામા’ બોલી શકે તે અગાઉ કાઉન્ટને લડાઈ ઉપર જવું પડ્યું ધર્મિ દિલની કાઉન્ટેસને કેસ્ટલમાંજ રહેવું પડ્યું અને ઘણીની ઝેરહાજરીમાં એકલવાઇ હાલત વચ્ચે તેણીનો એકજ દિવાસો અને ખુશાલી તેણીનો વદાલો નાનો હેન્રી હતો. તેની કેળવણીની સઘલી દેખરેખ પોતેજ રાખવાનો દેડાવ કર્યો હતો, અને તેના દિલની સઘલી ખાહેશ આ સુંદર બાળક ભેગી પોતાના વદાલા પતિને પાછી બેઠવાની આશીરવાદ ભરેલી પણ માટેજ હતી.

એક સાંજે કાઉન્ટેસ પોતાના બાળકને બોળામાં લઈને પોતાના ઓરડામાં બેઠી હતી. તેની આગળ તે બાળકની આયા ઉભી હતી અને બચ્ચાંને તુરતનાં તોડેલાં તાજાં ફૂલો રમત્યાગપણે દેખાડતી હતી. તે બાળક પોતાના નાના હાથો હસીને લાંબા કરતું, અને તેની મા પણ પોતાનાં બાળકની ખુશાલીમાં ખુશ થઈ હસતી હતી. તેજ વેળા એક નોકર જે કાઉન્ટ સાથે લડાઈ પર ગયો હતો, તે દાખલ થયો અને કાઉન્ટ સખત રીતે જખમી થવાની દલગીરી ભરેલી ખખર આપી અને કહ્યું કે પોતાની ઝંદગીનો અંત જે નજદીક હોવાનો સંભવ હતો, તે અગાઉ પોતાની ઘણીઆનીને પોતાની નજદીક જોવા ઇચ્છતો હતો. કાઉન્ટેસનો એકરો ઘણાંજ શીકકો પડી ગયો, અને તેણીને પોતાનાં બાળકને પકડી રાખવાની શક્તિ પણ ન હતી, જ્યારે

સંદેશો લાવનારે કાઉન્ટેસને ધાસ્તીથી ગાલરી પડેલી જોઈ ત્યારે હજીપણુ કાઉન્ટ તંદરોસ્ત થઈ તેને પાછો બેટી શકે એવી કાંઈક આશા આપી; તોપણુ ખુલ્લું કહી દીધું કે કાઉન્ટને જીવતોજ જોવા ઇચ્છતી હોએ તો ચોકસપણાંને ખાતર તેણીએ રાત અને દહાડો ઢીલ વગર મુસાફરીએ નિકળી પડવું જોઈએ. તેજ પળે નિકળી પડવાનો કાઉન્ટેસે ઠેકાવ કીધો. તેણીએ પોતાનાં બાળકને ગરમ આંસુઓથી બીજવી નાંખ્યો. તેણી બોલી, પ્યારાં નાનાં બાળક, તારી મા શા માટે રડે છે તે હજી જરાક પણુ જાણુતો નથી!

આપડાં, તારા આપને ઓળખ્યા પણુ વગર તું બોલે છે! મને કેટલું અધું દુઃખ લાગે છે કે લડાઈની જગ્યા પર જવાની લાંબી જોખમ ભરેલી મુસાફરીમાં હું તને સાથે લઈ જઈ શકતી નથી!”

આયા તરફ ફરીને તેણી બોલી, મારું સર્વથી વહાલું બાળક પાછલ મુકી જઈ છું તે હું તને સોંપું છું! એકપણ પણુ તેને વીહલો છોડતી ના, ઉંઘતો હોએ ત્યારે પણુ તેને છોડતી ના. હું હાજર હોઉં તેમજ, તેની સંભાળીને જતન રાખજો. હવાઈ સારી હોએ અને દિવસ રમણ્ય લાગે ત્યારે સહવારે ખુલ્લી હવામાં તેને લઈ જજો. તેની આગળ ગાતી રહેજો તેને વાત કરાવજો; વખતે વખત પુલો અને ખીજી સુંદર ચીજો એને દેખાડતી રહેજો. પોતાને જખમ કરે કે કાંઈ ગળી જવાએ તેવી જોખમ ભરેલી વસ્તુ તેના હાથમાં લેવા દેતી ના. ટુંકમાં સઘલું સમજી જઈને, નિરાધાર અશક્ત અમ્યાં તરફ ગુસ્સો કે અધીરાઈ દેખાડીશ નહીં. અમ્યાંની સંભાળ રાખનાર ખરોજ ફરેસ્તો છે. આ બાળકનો તું લલો પાસઆન ફરેસ્તો થઈ રહેજો! આખાં ધરની સંભાળ લેવાને મેં જેણીને મુકરર કરી છે તે મારા કહ્યા પ્રમાણે તું ચાલતી હતી કે નહીં તે સઘલી ખબર મને આપશે.

મને વચન આપ કે તું મારું આ એક છેલ્લું ફરમાન બેદરકારી વગર બળવશે કે જેથી એટલી વાતે હું નચિંત રહી શકું. હું પાછી ફરું ત્યાં સુધી સઘલા કલાકો ગણતીજ રહીશ. જ્યારે તું મારાં બાળકને મારા હાથમાં તંદરોસ્ત અને આસુદું પાછું આપશે, ત્યારે તેને શું બદલો આપવો તે હું જાણીશ. તું ખુશ થાએ એવું ઘણુંક પસંદ પડતું, સાથે લેતી આવીશ. મારગરેટ સઘલું બળવવાને વચન આપ્યું. કાઉન્ટેસે તે બચ્ચાંને ચુમ્મી લીધી, તેને આશીર્વાદ દીધા અને આકાશ તરફ દીકતાં મનમાં બંદગી કર્યા પછી, મારગરેટના હાથમાં આપ્યું. પોતાના નોકરો અને હાથ નીચેનાંઓની રડારોલ અને હાય અફસોસ વચ્ચે, રાતની શરૂઆતમાં જોરમાં પડતા વરસાદ વચ્ચે ગાડીમાં બેસી લંકારી ગઈ.

પ્રકરણ બીજું.

જરા નાતાબેદારીને લીધે મોટી કમનસીબી.

મારગરેટ એક ગરીબ, મા આપ વગરની ગામડેની ઝૂંકરી હતી. તેણીનું મન પવિત્ર અને બચ્ચાં સરખું હતું. તેણીનો સ્વભાવ દીલોજનની ભરેલો અને મીઠો હતો, તેણીનો ચહેરો સુંદર અને ખીલતો હતો. તેથીજ કાઉન્ટેસે તેણીને નાના હેન્રીની આયા તરીકે પસંદ કીધી હતી. બહી, સાફ દિલની આયા મારગરેટ, કાઉન્ટેસના કહેવા પ્રમાણે સઘલું કરતી અને એક ઘડીપણ એવી ન હતી જ્યારે તેણી પોતાની શેઠાંણીની ફરમાસ ભુલી હોએ. કારણકે તેણી પોતાની શેઠાંણીને પોતાને માથેની મુરબ્બી અને બહુ કર્તા તરીકે ગણતી હતી, અને તેણીનાં સુંદર બાળક તરફ દિલોજનની ભરેલા હૃદયથી જોતી હતી. પોતાના ભવિષ્યના શેઠ અને હવે પછી થનારા કાઉન્ટને, તેને પોતાને ખાતરજ ચાહતી

હતી. દિવસે તેણી બાળકનાં પારણાં આગલ બેસી તેની ઉંઘમાં સંભાળ રાખતી અને પોતાનું ગુથણકામ કરતી. તે પારણાંને માથેના આરકાંરૂપ લાગ ઉપર સુંદર પ્રલોનો સિંગાર કરતી, કે જેથી તે બાળક ઉંઘમાંથી ઉઠે તેવીજ તેની નજર ધ્રુલ જેવી સુંદર ચીજ પર પડે.

તે બાળકને ઉંઘમાં માંખ કે મચ્છર કંટાળો ન આપે તે માટે એક સફેદ ઝીની નેટની કુરતની તે પારણાં પર નાખેલી હતી અને આ પારદર્શક કુરતનીમાંથી તે બચ્ચાંના ગુલાબ કરતાં વધારે સુંદર અને ગુલાબી ગાલો દેખાતા હતા.

એક દહાડે કંટલાક ભટકતા ગવઇઆઓ કેસ્તલના દરવાજા આગળ આવી પહોંચ્યા અને ગાવા વગડવા લાગ્યા. કેસ્તલમાંનાં સર્વ એકઠાં થયાં અને ઘરનાં માલેક હતાં નહીં એટલે સારો જેવો અપોરનો નાસ્તો લેતાં ગાયણની મોજ આપવાને તેમને ભોંયતળીએના ઓરડામાં બોલાવ્યા. મારગરેટને પણ ગાણું કાંઈક ભાવતું હતું પણ પોતાની શેઠાંણીના શબ્દો યાદ રાખીને તેણી, ઉઘ્રતાં બાળક આગળ શાંત બેસી રહી હતી. એટલામાં માળીનો છોકરો જીઓર્જ ઝડપથી ઓરડામાં દાખલ થયો અને કહ્યું મારગરેટ ચાલ નીચે આવ, તને ખબર નથી કે કેટલી મજલ ચાલી રહી છે. આવું સુંદર ગાણું મેં કદી સાંભળ્યું ન હતું. એક જણ કને એક દફ છે, તે એવું તો વગડે છે કે જાણે હમણાજ કટકા થઈ જાએ, બીજા કને ‘ત્રાએન્ગલ’ છે, અને એક ઉપસેલા ગાલવાળો જવાન પીધારી એવી તો જોરમાં વગડે છે કે કાન ઝલુઝણી રહે છે. ચાલ જલદીથી ત્યાં આવ! મારગરેટે કહ્યું તેણી એક પણ પણ તે બાળકને એકલું છોડી શકે નહીં. “એટલી નાદાની ના કર” પેલા ઉછાછલા જવાને કહ્યું. એટલી બધી પહોંચવાની અને ગંભીરાઈ સધલી તારામાંજ હોએ તેવું ડાળ ના દેખાડ. બચ્ચું તો ઉઘે છે અને તું કાંઈ તેને

ઉંઘવામાં મદદ કરી શકવાની નથી. ચાલ, ચાલ, હવે ડોળ ધાલવાનું તજી દે. અહીંઆં પાછી પા કલાકમાં તું આવી શકશે, મારી સાથે નાચવાનું તું ઉડાવી શકશે નહીં. મારગરેટ ધપકતી છાતી સાથે તેના કહેવાને તાબે થઈ તેની સાથે ગઈ. પણ તેણીના દિલમાં કાંઈ ખુશાલી હતી નહીં; ભારે ઉદાસી ભરેલીજ હતી. તેણી ત્યાંથી પાછી ફરવા ઇચ્છતી હતી પણ ખીજાંઓએ તેણીને અટકાવી. આખરે તેણી જખરીથી તેઓથી છુટી થઈ અને પોતાને, વિશ્વાસથી મોપેલાં અચ્ચાંનાં પારણાં તરફ ઝડપમાં ગઈ.

પણ તેણી હેબતાઈજ ગઈ! અચ્ચાંનું નાનકડું બિજાંણું ખાલીજ હતું. તે બાળકને તે જોઈ શકી નહીં. તેણી બેઠી, અને મનમાં આશા ભરેલી રીતે દિલ્લાસો લેવા લાગી કે કોઈએ તેણીને ખીવાડવા દેવા મસ્કરીમાં તે બાળકને ખીજાં બિજાંણાંમાં મુક્યું હશે. તેણી એક ઓરડામાંથી ખીજાં ઓરડામાં ઝડપથી ગઈ—પણ બાળકનો કાંઈ પતો દીઠો નહીં. તેણી લયથી મરી જાયે તેવી ધાલરી બની. બહાર નીકળી પડી તેણીએ નાચનારાંઓને યુમ પાડી બોલાવ્યાં. બાળક કાઉન્ટ તેનાં બિજાંણાંમાં નથી; તમેમાંથી કોણે મને ખીવાડવાને અચ્ચાંને ખસેડ્યું છે? કાંઈને તે વિષે કસી ખબર ન હતી; તે અચ્ચાંના ઓરડામાંથી કોઈ બહાર નિકળતું જણાયું હતું નહીં; સઘળાંઓએ નાચવાનું છોડી દીધું અને ગવઈઆઓ અખશીશ માટે થોડા વિના ચાલી ગયા. જે સઘળાં ઓરડામાં હતાં, તે ઝડપથી બહાર નીકળ્યાં અને શોધ ચલાવવા લાગ્યાં. તુરતજ માલમ પડ્યું કે બાળક ઉપરાંત કેટલીક કિમતી જણસો યુમ થઈ હતી. બાળકને ચોરી લઈ જવામાં આવ્યું હતું તે સિવાય ખીજાં શું ધારી શકાએ? સઘળી મળહ, રડવામાં અને હાંપ અફસોસમાં ફેરવાઈ ગઈ. કોઈ મરી ગયું હોય તેની લાસ લઈ જતાં રડે તેમ વિલાપ ચાલી રહ્યો. ઘર સાચવનાર

સ્ત્રી મોટેથી રડવા લાગી 'ઓ ખુદા જ્યારે કાઉન્ટેસ એ વિષે પહેલવેલું સાંભળશે ત્યારે તેનો હાલ શું થશે? તેને મનથી તો મોતજ આવી પુગ્યું. મારગરેટ નાઉમેદ બની ગઈ હતી અને, પેહલા ઘભરાટમાં બહાર દોડી જઈ ખચીત નદીમાં નખાવી દેત અગરજો બીજાંઓએ તેણીને તેમ કરતાં અટકાવી ન હોત. તેણી ઘડી ઘડી ઘણાંજ દુખી થએલાં જીગરે બોલતી ઓ મારા ખુદા કાણે એવું ધારીઉં હતું કે આટલી જરા સરખી નાતાબેદારીમાંથી આવું લયલિત પરિણામ નીપજશે!

પ્રકરણ ત્રીજું

એક લંલી માનો ભારી વિલાપ.

જ્યારે કેસ્ટલમાંનાં સર્વજણુ લયલિત થએલાં અને ત્રાસેલાં, બાળકના ઓરડામાં એકલાં થએલાં હતાં: જ્યારે મારગરેટ પોતાની કાળી આંખો વાટે અરધી ઘેલી માફક ટીકતી, ઘાભરી અને હોશકોશ વગરની જેવી બાળકનાં ખાલી બીજાંણાં આગળ ભોંય ઉપર વિખરાએલાં અને પંગ તળે ચંપાએલાં ફુલો પડેલાં હતાં ત્યાંજ બેસી ગઈ હતી. ત્યારે એકાએક ઓરડાનું બારણું ઉઘડ્યું. અને કાઉન્ટેસ અંદર ચાલી આવી.

કાઉન્ટેસે જખમ પહેલાં ધારવામાં આવ્યું હતું તેવો જખમ ભરેલો ન હતો. જેવો તે ધાસ્તીથી મોકલો થએલો જણાયો કે કાઉન્ટેસની 'સમજવતથી અને પોતાની માતરીકેની પ્રેરણાથી પોતાનાં વહાલો બાલકને ભેટવાને, અને તેમ જલદી પાછી ફરી. ગાડીમાંથી ઉતરતાં વાર ઓરડા તરફ ઝડપથી ગઈ કે જ્યાં તેણી પોતાનાં હૈયાનાં હેતનાં બાળકને છાતીએ આંપવાની આશા રાખતી હતી. કાઉન્ટેસને જોતાંજ ઓરડામાંનાં સઘળાં ડરી ગયાં, મારગરેટ એક

મોટી ચીસ પાડી. ઓ ખુદા ! મારીપર દયા કર ! તેણી બોલી.
કાઉન્ટેસે તેણીનો મુઠ્ઠાંસરખો શીકકો ચેહરો, રડેલી લાલચોળ
આંખો તેણીની નાસીપાસી અને આલકનું ખાલી બિજાણું
ધાસ્તી સાથ જોયું. કાઉન્ટેસના સવાલોનો જવાબ આપવાને
કોઈ ખુશી હતું નહીં. તેણીના મનમાં વિજળી માફક
હજારો લયલરેલી અટકલો અને વિચારો આવવા
લાગ્યા. પોતાનાં બાળકની સલામતી માટે તેણી લયથી
ધુનવા લાગી. આખરે થોડું અટકળથી પાની ગઈ અને
થોડું સાંભળી લીધું, કે આકાશ અને પૃથ્વી તેની ઉપર તૂટી
પડ્યાં હોયે તેમ તેણીને લાગ્યું; તેણી બેહોશ થઈ અને
ખીજાંઓએ પકડી લીધી ન હોત તો ભોંયપર પડી
હોત. સુદ્ધિમાં આવતાંજ ડચકાં ખાતી બોલી ઓ ખુદા !
મારે માટે આ લયાનક આફત તેં મોકલી છે ! અફસોસ !
મારાં બાળક, મારા બચ્ચાં, મારાં અતિવહાલાં લાડકવાયાં !
ઓ મારા પતિ, મારા પ્રાણુપ્રિય પતિ, શત્રુની તલવાર
કરતાં આ ખખર વધારે ઉડો થા તને કરશે.

ઓ તું પ્યારાં નાનાં બાળક હમણાં તું ક્યાં છે !
કોણના હાથમાં ગયો છે ! અરે જો તને ચોરો લઈ ગયા
હશે તો કેળવણી વગર અને ધર્મનીતિનાં જ્ઞાન વગર તું
મોટો થાએ, એ કેતું લયલરેલું ! તેનો ખ્યાલ પણ કરવાની
મારામાં હિંમત નથી. તે કરતાં તો હું તારી નાનકડી
ધોર આગળ રડવાનું પસંદ કરતે. ત્યારે તો તું ખુદાના
તખ્ત આગળ એક ફરેસ્તો બન્યો હોતે, અને એકવાર તને
બેઠવાની આશા રહેતે. પણ અફસોસ ! આટલો એક
સર્વથી મધુર દિલાસો પણ રહ્યો નથી ! અફસોસ, આવાં
માણસો વચ્ચે તારું શું થશે ! તેણી ધુંટણમંડી પડી અને
હાથ ધસ્તાં, આકાશ તરફ જોતાં રડતી બોલી “ઓ ખુશીના

ખાવંદ, મારા હાથમાંથી મારું બાળક લઇ મુકવામાં આવ્યું છે; પણ તારા હાથમાંથી કોઇ લઇ શકવાનું નથી. સઘળી મુશ્કેલીમાં તુંજ અમારો આશ્રો છે. હું જાણતી નથી કે ક્યાં ઘેર જંગલમાં, ક્યાં ચોરોના ગુફામાં તે હાલ છે, પણ તારી આંખો તેને જોએછે, પછી ગમે ત્યાં પણ તે હોએ. હું હવે તેને કાંઈ માયા મહોબત દેખાડી શકતી નથી, પણ તું તેની સંભાળ લઈ શકશે. તું કાગડાનાં બચ્ચાનો અવાજ સમજે છે, અરે આ બાળકનાં રડવાનો અવાજ પણ તું સમજજે. જે બચ્ચીત રડતું અને કચકાં ખાતું, પોતાની માનોજ વિચાર કરતું હશે. મને અને મારા પ્યારા પતિને આ ખોટું ખમવાને શક્તિ આપ. જે કે માણસનું બેદરકારપણું અને માણસનું દુષ્ટપણું તે બાળ-ફરેસ્તાને અમો કનેથી ચોરી લએ, એજ તારું નિર્માણ હતું. તારી ઉપર વિશ્વાસ રાખી લોહીલોહાન થતાં જીગરે તે બાળક તનેજ અર્પણ કરે છે. હું ખાતરીથી માનું છું કે આ સંકટ પણ તારી નેગેહબાની તજે કાંઈક સારંજ, મારે માટે નીપજવશે, આવી રીતે તે, બાળક ખોલી બેઠેલી માતા દિલાસો ભેતી.

મારગરેટ તદ્દન નિરાશ થઈ ગઈ હતી. તેણી કાઢિ-તેસનાં પગ આગળ પડી. અને મારી ચાહી. હાથ ધસ્તાં તેણી ખોલી અફસોસ, મારાં લોહીવડે પણ હું તેને ચોરોના હાથમાંથી છોડવું તો મારું છેલ્લું ટીપું આપવાને ખુશી છું. મને મારી નાંખો, હું મરવા માંગુ છું. કાઢિ-ટેસે તેણીને મારી બક્ષી. તેણી ખોલી તારો ઉઠો અને સાચ્યો પશ્ચા-તાપ મારીને ક્ષાયક છે, તને કાંઈપણ ખમવું પડશે નહીં. પણ તું જુએછે કે મારી મતલબ કેટલી સારી હતી, મેં જે કાંઈ તને કહ્યું હતું તે વિચારીનેજ કહ્યું હતું. તું હવે શીખી છે કે તાતાબેદારી, બેપરવાઈ, અને મોજ મજાહતો

ચડસ કેવા કમનસીબ હાલે પોંહચાડે છે. આ દુનિઆ-
માંની આપણી સઘલી ખુશાલી જીવેદાન માટે આપણી
આસપાસ લોચ ઉપર પડેલાં આ કરમાઈ ગએલાં અને
ચુંદાઈ પીખાઈ પડેલાં ગુલાબનાં પાંદડાં જેવી થઈ છે.

કાઉન્ટેસનો પેહલો ધભરાટ કાંઈકે ઓછો થવા પછી,
તે બાળક તુરતનું એક કલાકનું જ ચોરાઈ ગયું હતું તે
જાણીને કેટલાંક માણસોને તેની શોધમાં મોકલ્યાં. એક
પછી એક સઘલાં શોધમાટે ગએલાં પાછાં ફર્યા. મારગરેટ,
દરેક જણ પાછું આવતું તેની સાંમે જતી, અને દૂરથીજ
તેનો નિરાશીભરેલો ચેહરો જોઈ નવેસરથી રડી પડતી.
આખરે, છેલ્લો માણસ આવ્યો, અને તે બાળકનો કાંઈજ
પતો મળ્યો ન હતો તે જોઈને મારગરેટ ઝારઝાર આંસુ
પાડવા લાગી. આસ્તે આસ્તે તેણી કાંઈકે શાંત થઈ; પણ
તેણી ઘણીજ શીઝી પડી ગઈ હતી, અને એક પડછાયા
મીસાળ અહીં તહીં ભમતી. દરેક જણ તેણીની દયા
ખાતું. આખરે તેણી ગુમ થઈ ગઈ, અને તેનું શું થયું તે
કોઈ જાણી શક્યું નહીં.

પ્રકરણ ચોથું.

ચોરોનું ભોંયડું.

જીપસી જાતની એક ઘરડી કદરૂપી સ્ત્રી જેણીના
બાલ કોલ્સાસરખા કાળા અને ચેહરો પીલા ભૂરા રંગનો
હતો તેણી બાળકને ચોરી ગઈ હતી. તેણી બોળાં અણુ-
સંમજ માણસોને, હાથ જોઈ લવિષ કહેવાનું દેખાડી ઠગતી
અને ફાવે તેમ ચોરી કરતી. તેણી લવિષ્ય જોવાને બહાણે,
આગળ કોઈકે વખત કેસ્તલમાં આવી ગઈ હતી અને
સઘળું જોઈ લીધું હતું. તેણી ગયેલાઓના વડા સાથે
છુપી સમજીતી ધરાવતી હતી, તેનાં ઘોંઘાટભરેલાં ગાણાંએ

કેસ્તલમાંનાં સઘળાં માણસોને નીચેના ઓરડામાં આવવાને લલચાવ્યાં તેજ વેલાએ આ સ્ત્રી, બાગની દીવાલમાં એક નાનો દરવાજો હતો જે, જવાન માણીએ બે દરકારીથી ઉઘાડો રહેવા દીધો હતો તેમાંથી દાખલ થઈ એક દાદર જે વપરાસમાં આવતો ન હતો તે વાટે બચ્ચાંના ઓરડામાં ગઈ હતી, અને તે બાળકને તેમજ જે સઘળું ઉતાવળમાં લઈ શકાયું તે લઈને બાગમાં થઈ નજદીકનાં જંગલભણ્ણી નાસી ગઈ હતી. ત્યાં બાળક સાથે રાત પડી ગઈ ત્યાંસુધી ઝાડીમાં છુપાઈ હતી. રાતનાં અંધારામાં મુસાફરી પાછી ચાલું કરતી અને એ રીતે બાળકને દૂરનેદૂર લઈ જતી. તેણી આડાઅવલા એકાંત રસ્તા લઈ આગળ વધતી. તેણીએ પુરતું ખાવાનું પોતાની સાથે રાખવાની સંભાળ લીધી હતી. દિવસે તેણી શીય ઝાડીમાં ભરાઈ બેસતી. એ પ્રમાણે કુંગરોપર જવાનો ઘણાક માઈલનો રસ્તો તેણે પૂરો કરીધો. આ કુંગરમાં જમીનની તલેટી નીચે એક ભયંકર ભોંયડું હતું જે વેરાન અને પથ્થરોથી ઘણુંક ઢંકાઈ ગયેલું હતું. તેમાં દાખલ થવાનો માર્ગ પથરા અને કાંટાઓથી એવી રીતે છુપાવેલો હતો કે કોઈ તે સહેલાઈથી જોઈ શકે નહીં. આ પથ્થરો, કાંટા અને ઝાંખરા વચ્ચેથી સંકોચાઈને ઘણુંક આગળ વધ્યા પછી તે જીપસી સ્ત્રી એક લોખંડના દરવાજા આગળ આવી પૂગી, જેની કુંચી તેણી પાસે હતી. તેવડે દરવાજો ઉઘાડી એક માર્ગ જે પૂરો કરતાં એક કલાક થતો હતો તે પસાર કરી ભોંયરામાં દાખલ થઈ.

આ ભોંયડું, ચોરોનું રહેઠાણ હતું. જ્યાં તેઓ ન્યાયની ચુંગાલમાંથી છટકવાને છુપાતા હતા. અહીંયાં તેઓ એક મોટી ભારી પેટીમાં, ચોરેલો માલ જેવો કે સુંદર પોશાકો, કિમતી વાસણો, સોનું રૂપું, ઝવેરાત મોતી વગેરે રાખતા હતા. તે જીપસી સ્ત્રી બાળક સાથે દાખલ

થઈ ત્યારે ચોરો જેઓ વિકાળ ચેહરાના ખરબચડી દાઢી
વાલા જેખમલરેલા માણસો હતા, તેઓ એકઠા બેસી દારૂ
પીતા, કે તમાખુ ઓઢતા હતા અને પાંનાં રમતા હતા.
તેઓએ જ્યારે જાણ્યું કે આ બાળક હેન્રી ફૉન આઈ-
કન ફેલ્ડ હતો, ત્યારે ઘણાજ ખુશ થયા અને તે સ્ત્રીને
તેણીની ફત્તેહમંદ ચોરી માટે શાબાસી પર શાબાસી આપવા
લાગ્યા. તેઓ કાઈ ઉમરાવ કુટુંબનું બાળક તેમના હાથમાં
આવે એમ લાંબો વખત સુધી ઇચ્છતાજ રહ્યા હતા.
ચોરોનો વડો બોલ્યો ધરડી મા તે ઘણીજ સરસ રીતે કાંમ
બજાવ્યું. હવે આપણે પૂરાં સલામત છીએ. આપણામાનું
કાંઈપણ પકડાઈ જાય અને તેને સજા કરવા માગે કે તેણે
માત્ર ધમકીજ આપવાની બસ છે કે અમારી અરસપરસની
સરત પ્રમાણે આ બાળકને રીખાવીને મારા સોબતીઓ
મારી નાખશે એટલે તે પોતે મરતો બચશે કે કદાચ તેને
છુટો પણ મૂકા દેવામાં આવે. તે પછી ચોરોના નાયકે
તે જીપસી સ્ત્રીને જે ચોરોને રાંધી ખવડાવતી હતી અને
તેમનું ઘરબાર તપાસતી હતી તેને હુકમ કર્યો કે આ બાળ-
કની ઘણીજ સંભાળ લે જે કે જેથી તે જીવતો રહે.

તે નાનુક બચ્ચું આ ભયંકાર ગુફામાંજ સમજનું
થયું અને વાતચીત કરતાં શીખ્યું તેની અગાઉની બચગીની
વાત તેને કાંઈ ખબર હતી નહીં. સૂર્ય માટે, ચંદ્ર માટે કે
ખુદાની સુંદર પૃથ્વી માટે તેને કાંઈજ ખબર હતી નહીં.
આ ભય ઉત્તપ્ન કરનારાં રહેઠાણમાં દિવસનો ખુલ્લો ઉગ્નાસ
પણ ન હતો. માત્ર એક દીવો જે રાત અને દહાડો
બલતો રહેતો તે ભોંયરાંનું જાપર જે કાળું અને ખખડી
ગએલું જેવું હતું તેને લટકાવેલો હતો, અને ઝાંખી શોકા-
તુર રોશની દિવાલોપર પાંચરતો હતો. ખાવાની વસ્તુઓની

કાંઈ ખુટ હતી નહીં. ચોરો, રોટલી, માંસ, લાજી તરકારી અને અગત્ય કરીતે જે ખોરાક જલદી બગડી ન જાયે તે લાવતા હતા. અને વાઈન પણ પુષ્કળ હતો. એક મોટું, પાણીથી ભરેલું પીપ એક ખુણામાં હતું, તે વખતે વખત તાજાં પાણીથી ભરવામાં આવતું અને કુવાની ગરજ સારતું. પણ પાણી, દૂરથી લાવવું પડતું. હોવાથી ડોસી તેને અને તેટલી કરકસરથી વાપડતી અને બુચાને પીપનો નળ અંધ રાખવાને શીખવ્યું હતું. ઘાસનો પેડો જેપર એક સુંદર સેતરું નાંખી હતી તે ચોરોનું રાતનું બીજાણું હતું.

જીપસી, બાળકને કંઠે બહાર જવા દેતી નહીં. તે તેને પુરતું ખાવાનું આપતી; પણ તેને કાંઈ પણ સાઈ, ધર્મ કે નીતિનું શીખવતી નહીં. તે બચ્ચું લખવા કે વાંચવા શીખ્યું નહીં, અને આ દુષ્ટ માણસોને મોઢે ખુદાને માટે એક શબ્દ સાંભાલ્યો હતો નહીં. ચોરોમાં એક જવાન, વીલ્હેલ્મ નામનો હતો જે આબરુદાર માખાપનો છોકરો હતો પણ જુગારના લખે આ ભયંકાર ધંધો પકડવાને દોરવ્યો હતો, તે, બુચા તરફ પ્રિત રાખતો. અને જ્યારે પણ બહારથી આવતો ત્યારે તેને માટે રમકડાં લાવતો, તેણે તેને લાકડાંના બનાવેલાં સુંદર રંગનાં રમકડાં જેવાંકે મેંદાંનો વાડો જેમાં ઘણાંક મેંદાં હતાં, તે સાથે ભરવાડ અને ફૂતરો હતા તે તેમજ એક તરહેવાર જાતનાં ઝાડોવાળી વાડી હતી, ઝાડોપર રંચબેરંગી ફળો હતાં, એક નાની ચારસી અને બીજાં અનેક બચ્ચાંનાં રમકડાં હતાં તે બેટ કર્યા હતાં. એકવેળા તેને માટે એક નાની વાંસળી ખરીદી અને તે વજાડતાં શીખવ્યું, બીજી વેળા બનાવટી પુલોનો જથ્થો લઈ આવ્યો, અને કાગજમાંથી પુલ બનાવવાનું

અને તેને રંગવાનું શીખવ્યું. એ રીતે તે આગક વણાક કલાક રાકાએલો રહેતો. પણ સઘલાં રમકડાંમાં તેને સર્વથી વધારે પસંદ પડતી એક છપ્પી હતી જે તેની માની હતી, અને જીપસી સ્ત્રી કેસ્ત્રમાંથી ચોરી લાવી હતી. તે વણીજ સુંદર અને મનોહર રીતે રંગેલી, એનેરી ફેમવાલી હતી જેની ઉપર હીરા જડેલા હતા, તે સ્ત્રી જ્યારે ખુશ મીઠામીઠામાં હોએ ત્યારે કાંઈ કાંઈ વખત તેને થોડોવાર આપતી હતી. વીલ્હેલ્મ તે છપ્પી ઘડી ઘડી નિહાળતો, પોતાની માને યાદ કરતો અને આંખમાંથી એકાદ આંસુ પાડતો. તે મનમાં બોલતો, કમનસ્કીય આગક આવી એક માતાની જાતીથી તને છુટું પાડવાનું બહુ નિર્દય હતું. આ બેદકારક રહેણાંજી કરતાં તેણીની સાથે તું તદ્દન જીવીજી જીવગી ગુજરતો હોત ! અને તારી બહી માતા તારે માટે કેવી રડતી હશે ! તારી માતા હાથમાં તને પાછો આપી શકું તો હું તેમ કરવાને કેટલો ખુશ થાઉં ! પણ હું પોતે એક કેદીની માફક છું. સંકટો વખત હું નાસી જવાને કાશેશ કરી ચુક્યો હોત જે મારા ડોળધાલુ મિત્રો વણીજ સંભાલથી મારી ઉપર ચોક્કી રાખતા ન હોત !

તે, ખુશ સાથ તરેહવાર વાતો કરતો, તેની સમજ વધે અને તે ખુશ થાયે એવું એવું કહી સંભળાવતો; પણ ખુદા અને હમેશગી માટે બોલવાની તે હિંમત કરી શકતો નહીં; બીજા ચોરો તેને તેમ કરવા દેત નહીં, કારણકે જે કાંઈ તેમનાં અંતઃકરણને જાગૃત કરે, તે સઘળાંથી તેઓ બીતા હતા.

પ્રકરણ પાંચમું.

નાસવાની કોશિશ.

છોકરો કાંઈક મોટો થયા પછી પેલા માણસો ક્યાં વારંવાર જતા હતા તે જાણવાને ઇચ્છવા લાગ્યો. તેઓ સાથે પોતાંને લઈ જવાને તે તેમને કાલાવાલા કરતો. પણ તેને દુકમાંજ કોઈ બીજીવાર લઈ જવાનું કહી, સમજાવી લેતા. એકવાર તેઓ ચોરી કરવાને બહાર ગયા હતા. જીપ્સી સ્ત્રી જે ઝાઝી પગને મહેનત આપવા માગતી નહીં તે ઘરમાંજ રહેતી, તે, જુવાને માટે એક ઉદાસી લાવનાર સોજતી હતી. તેણીનો મીઠાઈ ઠેકાણું ન રહેતો, અને ગળતી આંખોએ દીવા આગળ લીલો પરદો રાખીને કલાકો સુધી જુનાં કપડાં સીવતી કે પૈસા ગણતી બેસતી અને એક બોલ બોલતી નહીં.

એકવાર તેણી ભર ઉંઘમાં પડેલી હતી, ત્યારે છોકરાએ હિંમત પકડી એક મીનબતી સળગાવીને ભોંયરાંમાંથી બહાર જવાનો અંધારો રસ્તો જ્યાંથી ચોરો વારંવાર જતા હતા, ત્યાં ચાલતો ચાલતો દૂર સુધી ગયો અને આખરે એક કોખડના દરવાજા આગળ પહોંચ્યો. પણ તે દરવાજાને એક ભારી તાળું મારેલું હોવાથી ઉંઘાડી શક્યો નહીં. દક્ષગીર થઈ તે પાછો ફર્યો. પણ જે રસ્તેથી તે આવ્યો તેની સાથે મળતા બીજા સાંકડા માર્ગો હતા જ્યાં, કોઈ, ભેંય નીચે કલાકોસુધી ફરી શકે, પહેલોજ એવો માર્ગ તેને જણાયો તે પર ચાલવા માંડ્યું. ઘણો વખત ચાલવા પછી તેની મીનબતી ખલાસ થવા આવી હતી તેવામાં દૂર, કાંઈ બળતાં જેવી રોશની લાગી. અજાણ્યાથી તે, તે તરફ ચાલવા માંડ્યો. તે રાત્રી પંચરાત્રી રોશની વધારે દેખાવા લાગી અને જાણે કોઈ સીધો આતશી આકાર સમિતે હોય એમ લાગ્યું. હિંમત પકડીને તે આગળ અને આગળ

ચાલતો રહ્યો, અને સેવટે પહાડમાં એક ફાટ હતી, જેમાંથી પેલી સહવારની આતશી રોશની અંદર પ્રકાશતી હતી ત્યાં આવી પહોંચ્યો. તે ફાટમાંથી, કોઈપણ, બહાર નિકળે એવું હતું એટલે—એક ફલાંગ વડે તે બહુજ ખુશ થયેલો છોકરો બહાર ખુલ્લી હવામાં નિકળી પડ્યો.

પણ હવે તેને કેમ લાગ્યું હશે, જ્યારે જમીનની નીચેના અંધારાં ગારમાંથી નાકેલો પેહલીજ વાર ખુદાનાં સુંદર ઝલઝલી રહેલાં અણુ આકાશ તળે, લીલાં ઝાડોનાં રળીઆમણાં જંગલ વચ્ચે પવનની થંડી લેહડીમાં તે આવી ઉભો—કોઈથી તે વર્ણવી શકાએ નહીં.

તે એક અતિ સુંદર સહવાર હતી. સૂર્ય નિકળવા માંડતો હતો અને સહવારને પહોરનું પ્રકાશીત આકાશ બળતી આગ માફક દેખાતું હતું, અને જંગલમાં અને પહાડ ઉપર રાતું ધુમસ લટકતું પસાર થતું હતું. જમીન લીલાં ધાત્ર અને પ્રલોથી ધંકાએલી હતી; પક્ષિઓ ગાતાં હતાં. એક ખીણમાં એક સાફ પાણીવાળું ચલકતું સરોવર હતું જેમાં સહવારની રાતી રોશની અને પહાડનું લીલોતરીવાળું શિખર આરસીમાં દેખાએ તેમ લાગતાં હતાં.

છોકરાપર વિજળી પડી હોએ તેમ ડંગ થઈ ગયો હતો. તે અજાણેખીથી ધાલરો બની ગયો હતો; જાણે એક લાંબી ભારી ઉંધમાંથી ઉઠ્યો હોએ અને ઉંધના ઝોકા આવતા હોએ તેમ લપેરા ખાવા લાગ્યો. તે માત્ર દિવાના માફક ટીકતો હતો. પોતાની અજાણેખી બહાર પાડવાને લાંબો વખત તેને એક શબ્દ જડ્યો નહીં. આખરે તે બોલી ઉઠ્યો હું ક્યાં આવ્યો છું? આહા! મારી આબુઆબુ કેટલી મોટી જગ્યા છે! અરે સધળું કેવું રળીઆમણું, કેવું મગનું છે! અને પછી કોઈ ઉંચું બોલતું ઝાડ કે ફરનાં ઝાડોથી ભરેલો ડુંગર અથવા આરસી

જેવું દેખાતું સરોવર કે જંગલી ગુલાબો જ્યાં ત્યાં ખીલી રહેલા જોઈ અજબ અજબ થઈ જતો. એક ફરનાં ઝાડોથી ભરેલી ટેકડીપર સોનેરી વાદળો વચ્ચેથી સૂર્ય અહાર નીકળતો હતો. બુચો તે ટીકીને જોતો, તેને લાગતું કે આગ સળગતી હતી અને વાદળાં જે તેણે પેહલીજ વાર જોયાં તે બળવાં માંડતાં હતાં. નજર ફેરવ્યા વગર તે જોયાજ કરતો—આખરે સૂર્ય, સહવારનાં રાતાં ધ્રુમસ વચ્ચે, ખારીક પરદાતળે હોયે તેમ લાગતો સોનેરી પ્રકાશવાલા સુંદર ગોળા માફક ટેકડીઓને માથે દેખાવા લાગ્યો એ આ શું હશે ? કંવી અજબ જેવી રોશની ! તે બોલી ઉઠ્યો, અને ટીકતી આંખો અને લંબાવેલા હાથો સાથે અચરતીમાં ગરક થયેલો ઉભો રહ્યો. આખરે વધતા અને વધતા ઝળકાટથી આંખોને ચીતરી આવી જતાં તેમને ખીજી તરફ ફેરવવાની ફરજ પડી. અહીંથી તે જરા આગળ ચાલ્યો, જમીનપર પડેલાં સુંદર ઝૂલો કચડી નાખવાની ખીકથી તે આગળ ચાલવાને ખીતો હતો. એકં ગુલાબની ઝાડી નીચે બેઠેલાં મેઢાંનાં બચ્ચાંનું બેં બેં તેને કાને પડ્યું. ખુશ થઈને બોલી ઉઠ્યો અરે આતો મેંદું છે, મેંદું છે ! તે તેની આગળ ઝડપથી ગયો અને તેની આગળ બેઠો. તે મેંદું ઉભું થયું અને બેં બેં કરવા લાગું. બુચો ખીધેલો પછવાડે હડી ગયો. તે બોલ્યો આ શું છે, એતો જીવતું છે, તે ચાલેછે, તેને અવાજ છે ! મારાં મેઢાં તો બધાં મુંઝાજ અને મુએલાં છે અને કાષ્ઠપણ ચાલતું નથી. અરે આ કંવું અજબ જેવું ! એને કાણે જીવતું કર્યું ! તે મેઢાં સાથે વાત કરવા ઇચ્છતો હતો, અને તું ક્યાંથી આવ્યું, જરા વાત તો કર વગેરે તરેહવાર સવાલો તે નાનાં પ્રાણીને કરવા પડ્યો, અને આખરે તે. એકને એક સમજન પડે તેવું બેં બેં સિવાય ખીજો જવાબ ન આપવાથી દલખીર થયો. તેજ વેળા એક જવાન ભરવાડ જે સારા દેખાવનો

ખીલના ચહેરાવાલો, લાલ ગાલ, અને સોનેરી આલવાળો હતો, જે, મેંદું ખોવાએલું જોઈ શોધવા નીકળ્યો હતો તે આવી પહોંચ્યો તેણે તે આળકને ઘણોવાર જોયા કાધું અને તેને માટે શું વિચારવું તે સમજી શક્યો નહીં. તે જવાનને જોઈને બુચો ઘભરાયો. પણ તે જવાને દોસ્તીથી વર્તવા માંડેલું જોઈ તેણે હિમ્મત પકડી. તે જવાનને કહ્યું તું કેવો મગ્નનો છે! મને કહે, આકાશ અને જમીન તરફ પોતાના હાથ લાંબા કરી તેણે પુછ્યું, આ મોટો મોટો મસ ઓરડો તારો છે કે? હું તારી અને તારાં મેંદાંની સાથે રહું? તે જવાન, આળકનું ખોલવું સમજી શક્યો નહીં, અને પહેલાં તો ધાર્યું કે બિચારું આળક મગજ વગરનું છે, તેણે તે બચ્ચાંને પુછ્યું. તું અહીં કેમ આવ્યું. જ્યારે તેણે કહ્યું કે ભોંયની નીચેથી હું નિકળી આવ્યો, અને પછી પેલી ઘરડી, અને દાઢીસલા માટીડાઓની વાત કરી ત્યારે તે ભરવાડ ઘભરાયો. તેણે દયા ખાઈને તે આળકને એક હાથે લીધું અને મેંદાંને ખીણ અગલમાં લઈને જાણે ચોરો તેની પૂઠે નજદીક હોય તેમ ઝડપથી નિકળી ગયો.

પ્રકરણ ૬ હું.

સાધુની કુપડી.

પહાડમાં એક બુધ્ધો હેંસી વરસથી વધારે ઉમરનો, પોતાના ડહાપણ અને ધર્મિપણથી મનરંડ ખાવાને નામે આબુઆબુ વિખ્યાતી પાંમેલો હતો. મળી આવેલું આળક સાધુને ત્યાં લઈ જવાનો ભરવાડ વિચાર રાખતો હતો. સાધુનું રહેઠાણ જે ઘણું દૂર ન હતું, અને જે સરેવર નજદીક પહાડની આબુમાં હતું તે બહેસ્ત સરખું હતું. તે નાનું કુપડું જે દ્રાક્ષનાં પાંદડાંએ અને લીલથી ભરાયેલાં

બહુઓથી ઢંકાએલું હતું તે એક બાગમાં છાંએડા આપનારાં,
 ફળનાં જાડો વચ્ચે હતું, અને બાગ સઘળો સુંદર પુલો
 અને વનસ્પતિથી ભરેલો હતો. તે નાનાં ઝુપડાં પછવાડે
 એક દ્રાક્ષનો માંડવો હતો, અને બાબુમાં એક નાનું
 અનાજનું ખેતર હતું અને બીજે કેકાણે કાંઈ જાડ સુંદર
 ફળો સાથનું તો કાંઈ જાડી રંગીન ટેટાઓથી ભરેલી
 દેખાતાં હતાં. એક ટેકડી, જે સરોવર તરફ દલતી હતી તે
 ઉપર એક નાનું મિનારા સાથનું દેવળ હતું અને ટેકડીમાં-
 થીજ સીડી ખણીને બનાવેલી હતી જે પરથી દેવળ તરફ
 જવાતું હતું. જ્યારે જવાન ભરવાડ એક છોકરા સાથે
 વાડીનો દરવાજો ઉંઘાડીને આવી ઉભો ત્યારે તે બુભેગ
 માનવંત સાધુ એક સપરચંદનાં જાડ તળે, એક ઢાકડાંના
 બાંકપર બેઠેલો હતો જ્યાંથી સરોવરનો અને બાબુબાબુનો
 સુંદર દેખાવ નજર પડતો હતો. એક મોટી ચોપડી જે
 ટેમ્બલપર મુકેલી હતી, તેમાંથી ભાવિક નજરે વાંચતો હતો.
 તેનાં બેરાં માથાંપરના બુજ બાલ અને તેની લાંબી દાઢી
 બરફ જેવી સફેદ હતી, તેના ગાલો તો એક જવાનના
 ગાલ જેવા ખીલતા અને રાતા હતા. બેરાં દિલનાં પરોપ-
 કારીપણાંથી તે ઉભો થયો અને બંનેને સલામ કરીને
 જવાન ભરવાડની વાત અજબએબી સાથે સાંભળી અને તે
 બચ્ચાંને અંતઃકરણની દિલસોજીથી પોતાની બગલમાં લીધું.
 તેણે તુરતજ અટકળ કીધી કે આ કાંઈ મોટાં માણસોનું
 બચ્ચું ચોરો લઈ ગયા હતા. એ બચ્ચાંને મારે લાંજ
 રહેવા દે, તેણે ભરવાડને કહ્યું અને એ વિષે તું કાંઈને
 કાંઈપણ કહેતો ના. હું આશા રાખું છું કે એનાં માબાપ મળી
 આવશે, તેટલાં ચોરોથી એ અહીંયાં તદન સલામત છે.
 તેઓ આગથી નાસે તેમ મારાં ઝુપડાંથી દૂર નાસેછે. સોનું-
 અને રૂપું અહીંયાં છે નહીં અને સારી સલાહ અને
 શીખાંમણ જે બચ્ચાંત સોનાં રૂપાં કરતાં વધારે કિમતી છે

તે તેઓ ધિક્કારેછે. બુચાને કહ્યું, પ્યારા હેન્રી તું અહીંઆં બલે પધાર્યો. તારા મા અને તારા બાપને હું મેળવી આપું ત્યાંસુધી હું તારો બાપ થઇશ અને તારી સંભાળ લઇશ. મને હવેથી બાવા કરીનેજ બોલાવજો. તે બુજેરગ સાધુએ પોતાના પરોણાઓ આગળ, રોટલી અને દૂધ મૂક્યાં. જવાન ભરવાડ બાપને હુશ્યાર થયો કે તુરતજ પોતાની લાકડી લઇ ગોવાળાંને પાછું લઇ જવાને તૈયાર થયો. બુચો તેને જવા દ્યો નહીં. તે રડ્યો અને તેનો દગલો પકડી રહ્યો જ્યારે તે જવાન ભરવાડે તેને વચન આપ્યું કે હું તુરત પાછો આવીશ અને બુચાને મેંદું બેટ ક્યું ત્યારે તે ખુશ થયો અને આ બેટ તેની નજરમાં બે કિમ્મત હતી તે માટે અત્યંત ખુશાલ બની ગયો.

પ્રકરણ સાતમું.

સૂર્ય અને કુલો.

તે જવાન ભરવાડ ત્યાંથી ગયા પછી, દિલસોજ સાધુબાવાએ બુચાને પોતાની પાસે બાંક ઉપર બેસાડ્યો, અને તેની સાથે વાત કરવા માંડી તેણે કહ્યું પ્યારા હેન્રી, ત્યારે શું તું તારા બાપ અને મા માટે કશું જાણતો નથી ? હેન્રીએ કહ્યું, અરે મારી પાસે મારા ખીસામાં, એક મળનાં માએજ છે. આ રહ્યાં; કરી એક નાની જખી પોતાનાં ગજવામાં હતી તે કાઢી, જે રાતા મોરોફકે કેસમાં (દાબડામાં) મુકેલી હતી. બાપડાં નાનાં બાળકે પોતાની માની જખી હજી સુધી સૂરજની ખુલી રોશનીમાં બેઠાં હતી નહીં. તે જખીની સુંદરતા અને આબેહુલ દેખાવથી તેમજ તેની આસપાસ જડી લીધેલા હીરા જેઓએ તેની આંખ ઝલઝલાવી મુકી, તેથી મહુજ અચરત થઇ ગયો.

તે બોલ્યો અહીંમાં શી તરેહનું ઉજેરું છે ! સૂર્ય તરફ હાથ કરી પુછ્યું આ ઉપર સળગાવેલો સુંદર સોનેરી દીવો, જે સઘળું રોશનીથી દીપાવી મૂકે છે, તે કાણે બનાવ્યો ? તેનો ઝગકાટ મારાથી ખમી શકાતો નથી. અમારા ઓરડામાંનો દીવો તો એની આગળ માત્ર અંધારો ભીત અને ખિસાત વગરનો હતો, એ આનુબાનુ ફરે છે કેવી રીતે ? મેં પેહલાં જોયો ત્યારે તે ઝાડ પછવાડે હતો, અને થોડા વખતમાં તો અહીં ઉંચે ચઢેલો દેખાએ છે, ઉંચાંમાં ઉંચાં ઝાડ ઉપર ઉભો રહીને પણ મારાથી તેને હાથ લગડાએ નહીં એટલો ઉંચો છે. એને કેવી રીતે બનાવ્યો હશે કે આસપાસ ફરી શકે છે, કાંઈ દોરી તો દેખાતી નથી. ત્યારે તે કેમ ફેરવાએ છે, અને તેમાં તેલ કાણુ પૂરે છે ?

મનરેડ દાદા બોલ્યા કે એને સૂરજ કહે છે. નાના હેન્રીથી તે અત્યારમાંજ હજારો ઘણો દૂર થયો છે, અને હમેશાં દૂરજ દોડતો રહે છે, અને ગમે એટલે બલે તોપણ એક ટીપુંબી તેજ તેમાં નામવાની જરૂર નથી.

હેન્રીએ કહ્યું, તે હું સમજી શકતો નથી. પણ તમારી કને આ કેવાં અજબ જેવાં સુંદર પુલો છે, કરી પુલોના ક્યારા તરફ ચાલ્યો, કે જે દરેક પુલોથી બરેલી ટોપલી માફક દેખાતો હતો. અરે કેવાં રાતા અને પીળા અને બલુ રંગે તેમને ઘણાંજ સુંદર રંગવામાં આવ્યાં છે ! આ ગણાએ નહીં એટલી સુંદર અને નાનુક પાંદડીઓ સાથે કેવી રીતે કાપી કાઢ્યાં છે ! અને એ સઘલાં પુલો શામાંથી બનાવ્યાં હશે ! કાગલનાં તો લાગતાં નથી, રેસમનાં પણ નથી લાગતાં. મને કહો, આ સઘલાં પુલો તમે બનાવ્યાં ? ઓહો, તે સઘલાં બનાવતાં તમને કેટલો બધો વખત લાગ્યો હશે ! કેટલાંકમાં પકડાએ નહીં એટલા ઝીના અને નાનુક

દોરા છે. એ કાપવાને તો ઘણીજ ઝીની કાતર અને તિલાણુ આંખ જોઈએ. મેં સુંદર પુલો બનાવ્યાં છે, પણ આવાં સુંદર તો બનાવી ન શકું.

મૈનરેડે કહ્યું, આવું એક પણ પુલ કાઈ બનાવી શકે નહીં, તેઓ તો પોતાની મેળેજ જમીનમાંથી ઉઘી નિકળેછે. પણ નાનો હૈન્રી તે માની શક્યો નહીં. તે બોલ્યો એમ બનેજ નહીં, તમેજ તે બનાવ્યાં એમ માનવાને હું તૈયાર થઈશ. ડોસાજીએ બુચાને સુંદર ખસ-ખસનાં પુલનું ઝીણા દાણાઓથી ભરેલું દીદવું દેખાડ્યું, ઝીના ગોળ દાણા તેના હાથમાં ખંખેરીને નાખ્યા અને તેને કહ્યું, આ દરેક આવા ઝીના દાણામાં પુષ્કળ આવાં મોટાં જાંબુરાં પુલો રાખેલાં છે, જે દાણો કાઈ લોપમાં મૂકે તો પુલો તેમાંથી બહાર નિકળેછે; અને ખીજાં સઘલાં પુલો પણ એજ પ્રમાણે એવા ઝીના દાણામાંથીજ નિકળેછે. ડોસા તરફ બુચો જોવા લાગ્યો જાણે તે હસ્વામાં બોલતા હતા કે ખડું બોલતા તે શોધતો હોય; અને બોલ્યો શું આવા મધ જેટલા દાણામાંથી આવું મોટું પુલ નીકળે? ત્યારે તો આવો એક ઝીનો દાણો, ગજવામાં રાખવાનાં સોનાનાં ઘડીઆળ કરતાં પણ ઘણીજ ઉંચી કારીગરીની બનાવત કહેવાયે. મૈનરેડે કહ્યું, તેમજ છે. બુચો બોલ્યો પણ આ ઝીનો દાણો બનાવ્યો કાણે? મને તો લાગે છે કે ત્યારે તો આ સઘળાં પુલો કરતાં પણ આવો એકજ દાણો બનાવવાનું ઘણું મુશ્કેલ હોવું જોઈએ! તેણે નવેસરથી સઘલાં પુલો જોયાં, એક ક્યારા આગળથી ખીજા આગળ જતો અને જાણે જેવાથી ધરાતોજ ન હોય તેમ લાગતું. હવે તેને સૂરજની ગરમી બહુ લાગવા માંડી. આ દીવાથી કેટલી બધી ગરમી લાગેછે, તે બોલ્યો. ને આટલો બધો દૂર છે, અને તોપણ આટલી ગરમી લાગે છે.

એ તો દૂર છે. એક અજબજાબ દીવો છે! મૈનરેડ તેને સપરચંદના જાડ તળે બાંક અને ટેબલ હતાં, ત્યાં દીલપસંદ છાંયડામાં લઈ ગયા. જાડ તરફ જોતાં હેન્રી બોલ્યો, અહીં સારી થંડક છે અને ખુશ લાગે છે. જાડ જાણેકે લીલો પરદો છે, જે ઘણી મોટી રોશની કે ગરમીથી બચાવે છે, આ કેવડું મોટું જાડ છે, અને કેટલાં હજારો પાંદડાં તેપર છે! હું જોઉં છું કે એનું થડ લાકડાંનું બનાવેલું છે. પણ હવે હું માનવાને તૈયાર નથી કે આ પુષ્કળ જાડો અને ધૂલો તમે બનાવ્યાં હોએ. આટલું બધું કેમ બનાવી શકાએ.

પ્રકરણ આઠમું.

વનસ્પતિ અને ફુલ.

ડોસા ઝૂપડાંમાં ગયા અને બપોરનું ખાણું તૈયાર કર્યું. પેદાશો તે દૂધ અને રોટલી લાવ્યા અને પછી બુચા માટે માખણ અને મધ લાવ્યા, તે સાથે એક સપરચંદ ભરેલી સુંદર નાની ટોપલી લાવ્યા. પણ પોતા માટે તો કંદમૂળ અને શાકભાજી, એક સોનેરી પીલા રંગનું ખર-બુચું અને એક ચળકતી કાચની બાતલીમાં થોડાક રાતો વાઈન હતો. હેન્રીએ મજાલ લઈ ખાણું ખાધું, અને ડોસાને કહ્યું : પણ તમે આ સધલું ક્યાંથી લાવો છો? તમે પણ ચોરી કરવાને બહાર જાઓ છો કે ?

ખાતાં ખાતાં મૈનરેડે સધલું કેવી અજબ રીતે ઉગતું હતું તે સમજાવ્યું. એક સપરચંદ હાથમાં લઈ હેન્રી માટે જાલ છોલીને કટકા કરતાં તેમણે કહ્યું, આ ટોપલી-

માંનાં સપરચંદ આ ઝાડપરથી આવ્યાં. ઝાડની પતલી ડાલીઓપર વખત વખતે ટોપલી ભરીને આવાં સપરચંદ ઉગેછે. હેન્રીએ મેનરેડે તરફ શંકાશીળ થતાં જોઈ પુછછું શું આ ખરું છે? મેનરેડે દાદાએ બુચાને હાથમાં ઉપાડી લઈ એક ડાંખળી, નીચે વાળીને ઝીનાં લીલાં સપરચંદ દેખાડ્યાં. તેવણુ બોલ્યા, હવે તું જુએ છે કે ડાંખળી પરથી સપરચંદ કેમ આવે છે. તેઓ મોટાં અને મોટાં થતાં જશે અને પછી આ ટોપલીમાં જોય છે તેવાં મોટાં આખરે થશે. સપરચંદ કાપતાં મેનરેડે છરીને વળગેલું બી દેખાડી કહ્યું આ મોટું ઝાડ આવા નાના દાણામાંથી નિકળે છે. આ ઝાડ મેં એકવાર આવાં નાનાં બી તરીકે જોયું હતું. આવાં દરેક બીમાં એક આવું ઝાડ હોએ છે, એટલુંજ નહીં પણ પુષ્કળ, ગણાએ નહીં એટલાં ઝાડ હોએછે. એવાં એકજ બીમાંથી એટલાં બધાં સપરચંદ થાએ કે દુનિયામાં સમાય નહીં, અને એક માણસ હજાર વર્ષ જીવે તોપણ તેમને ગણી શકે નહીં.

એવાજ એક દાણામાંથી આ રોટલી પણ બની એમ કહી, ઝુંપડાંમાંથી થોડાક અનાજના દાણા લાવ્યા હતા તે દેખાડ્યા. ફુલ જેમ દાણામાંથી બનેછે, તેમ સપરચંદ પણ દાણામાંથી બનેછે. આવા કેટલાક દાણામાંથી ટેબલપર છે તેવી હજારો રોટલી બની શકે. તે કેમ બને તે મેનરેડે ખુલાસાથી સમજાવ્યું અને પોતાનું અનાજનું ખેતર દેખાડ્યું જ્યાં સઘળાંએને થોડુંકપર માત્ર બાકી જમીન દેખાતી હતી. તે તરફ જઈ હેન્રીએ પોતાની બહુજ ખુશાલી વચ્ચે કણસલાંમાં ધણા ધણા અનાજના દાના જોયા. મેનરેડે બોલ્યા, આજુબાજુ જે સઘળી લીલી વનસ્પતિ દેખાય છે તે પણ સઘળી એજ

પ્રમાણે ઉગી નિકળે છે. સઘળું, આપણું પગ તળેનું ઘાસ, તેમજ આ ખીલતા ગુલાબના છોડો, આ સંખ્યા બધું કણસલાં, દ્રાક્ષ, ટેકડી ઉપર ઉગી નિકળેલાં એકનાં અને ફરના રાક્ષસી ઝાડો, અને સપરચંદના ઝાડોના થડોપર દેખાતી લીલ સઘળું આવા એક ઝીના દાણામાંથીજ ઉગતું અને ખીલતું હતું. આ સઘળું મેજ ઉપર તું જુએ છે— દૂધ અને માખણ જે ઘાસમાંથી નીકળ્યાં છે, મધ જે ફુલ-માંથી તૈયાર કર્યું છે. પોપણ આપનાર રોટલી, શક્તિ આપનાર વાઈન, સઘલી તરકારી અને કંદમૂળ તેમજ ફુલો, મૂળા, સાલદ, મોટું સુંદર ખરબુચું તેમજ જે ડાંખલીઓની આ ટોપલી વણીને બનાવી છે, તેમજ લાકડું જેમાંથી રકાખી, ખાલાં બને છે, વળી ખાંક અને ટંબલ—એ સઘળાં માટે આપણે આવા નાના દાણાને આભારી છીએ. મારાં રહેઠાણની જગ્યા જે આગળ વેરાન હતી ત્યાં એકતરફ સપરચંદના ઝાડ બીજી તરફ લાખો અનાજનાં કણસલાં જમીન માંથી બહાર કાઢવાને અને જે સઘળું અહીંઆ સુંદર બની રહ્યું છે તે વડે મારાં ઝુપડાંને સણગારવાને અને જે સઘળું જીવવાને જરૂરનું છે તે પુષ્કળ અને ભરપૂર મેળવવાને મને આવા થોડા દાણા જમીનમાં મુકવાનું બસ હતું.

જુઆને આ સઘળું ચમત્કારીક અને અજબ લાગ્યું. જેમ એકવાર તે સઘળું જોઈને અબ્બએખીથી ડંગ થઈ ગયો હતો તેમ હવે સાધુનો ખુલાસો સાંભળીને ડંગ થઈ ગયો.

પ્રકરણ નવમું.

પાણીનો ઝરો અને વરસાદ.

સૂર્ય આથમતો હતો; આગમાંના ધુલના ક્યારા રોશની વગરના બન્યા હતા. કેટલાંક ધુલ જે મેનરેડ ખાસ કરીને પસંદ કરતા હતા તે સૂર્યની ગરમીથી કાંઈક કરમાઈ ગયાં હતાં, જોકે તે વરસાદ જલદીથી પડવાની આશા રાખતા હતા. તોપણ પોતાનાં માનીતાં ધુલોને પાણી સીપવાને તેમને ડહાપણ ભરેલું લાગ્યું.

તે એક પાણી સીપવાની ઝહારી લઈ છોકરાને પાંખ-રીએ પકડી, લીલથી ઢંકાએલી ટેકડીપર એક ઝહરો ધુટી નીકલેલો હતો ત્યાં ગયા. હેનરી અગ્નિએખીથી તાલી પાડવા લાગ્યો. તે બોલ્યો અરે આ કેટલું બધું પાણી પથ્થરમાંથી નીકળ્યાજ કરે છે. દર પગે હું વિચારું છું કે તે હવે બંધ થઈ જશે અને તેનો વધતુંજ નીકળ્યા કરે છે. એમાં ઉપરથી પાણી કાણ નાંખે છે, અને બહાર નીકળ્યા પછી એને પાછું ભરવાને આટલું બધું પાણી ક્યાંથી મળતું હશે. એનું આંધરું તમારે બંધ કરી નાખવું જોઈએ, નહીં તો પાણી સઘળું ખાલી થઈ જશે. મેનરેડે કહ્યું જેમ સૂર્યમાંથી રોશની ચાલુ આવ્યાજ કરે છે તેમ આ પાણી પણ થોભ્યા વગર આવ્યાજ કરે છે, કદી પણ ઓછું થતું નથી, અને એ પાછું ભરવાની કોઈને જરૂર નથી. તેવળુ બોલ્યા પેલું મોટું સરોવર જે તું ઘણીજ મોટી રાક્ષસી આરસી સમજ્યો હતો તે માત્ર દોડતું પાણી છે. આ વળી તેને માટે એક નવી અગ્નિએખી હતી.

મેનરેડ ઝહારી ભરી લઈ પાછો ફર્યો અને ધુલોને પાણી સીપવા લાગ્યો. હેનરીએ કહ્યું અરે એ તમે શું કરો છો, તમારાં ધુલોને બગાડી નાંખો છો, બંધો રંગ

જતો રહેશે. મેનરેડ હસીને બોલ્યા જેમ માણસને પાણી પીવાની જરૂર છે, તેમ પ્રલોને, વનસ્પતિને, અનાજને, દ્રાક્ષને, છોડવાને કે ઝાડોને પણ જીવવાને માટે પાણીની જરૂર છે. હેનરીએ કહ્યુંકે એ બધાને જોઈતું પાણી કાણ પુગાડી શકે? પહાડની ટોચ પર ચઢી જઈને ઝાડો પર કાણ પાણી નાંખે છે?

મેનરેડે કહ્યું તે સઘળાંની સંભાળ રાખવામાં આવે છે. વાદળાં તરફ જોતાં બોલ્યા, કેવી રીતે સંભાળ લેવાય છે તે કદાચ તું હમણાંજ જોશે. થોડાવારમાં એક વાદળું ખરેખર પહાડની ટોચ ઉપર આવ્યું અને પહેલાં જરા જરા અને પછી જોસમાં વરસવાનું શરૂ કર્યું. હેનરીએ કહ્યું આ સારી યુક્તિ છે, એથી તમારી ઘણી મેહનત બોળી થાય છે, તાણે કે ઝડારીમાંથી પડતું હોય તેમ હળરો હળર ટીપાં રૂપ પાણી પડતું હતું. હેનરીએ પુછ્યું, આ અજબસરખી વસ્તુ જેને તમે વાદળું કહો છો તેને કાણ કાંવે છે? એટલું ઉપર તેમાંથી કાણ પાણી રેડે છે. તે છુટું આમતેમ કેમ ફરી શકે છે અને નીચે પડતું નથી?

મેનરેડે કહ્યું તે તું હમણાંજ સાંભળશે. પણ હેનરીએ તે વાદળ વધારે વાર જોયું નહીં, કારણકે તે ખુલી ગયું હતું અને આકાશ રોશનીવાળું અને બહુ દેખાતું હતું. ઘણીક નવી નવી વસ્તુઓ ખુશાલી અને અજબોખીથી જોવામાં દહાડો જલ્દીથી પસાર થઈ ગયો. હળરો ચીજ જે માણસો ઘડીઘડી જોતાં રહેવાથી બેદરકારપણે જુએ છે—એક રંગીન પતંગ્યું જે ગુલાબનાં પાંદડાં પર બેઠું હતું, પતાદાર ગોકળગાય જે વરસાદ પછી ઝાડનાં થડ આગળ ભરાએલી હતી. સઘળાં પાંદડાંઓ પરથી હીરા માફક ઝળકતાં પાણીનાં ટીપાં, એક નાની ચલ્લી જે

ઝાડની ડાળીપરથી પોતાનું સાંજનું સુંદર ગાણું કરતી હતી, અને ખુશાલ બની એક ઝાડપરથી બીજાં પર કુદતી હતી, સાધુનાં બકરાં પહાડપર આખા દહાડો ચરીને ઘર આવ્યાં તે—સઘળા ઘણાજ આશ્ચર્યકારક દેખાવો જોઈ અનેક સંવાલ જવાબ ચાલી રહ્યા હતા.

આખરે સૂર્ય પેલી બાબુએ સરોવર નીચે અસ્ત પાડ્યો. હેનરીએ બીજાને કહ્યું અફસોસ, સૂર્યદીવો પાણીમાં ડૂબીને બુઝાઈ જાએછે, અને આપણી સઘલી મગ્નહનો છોડા આવ્યો છે. આ મસ મોટી જગ્યામાં એક દીવો સળગાવ્યો તો પણ થોડાજ ઉપોગી થશે.

મનરેડ દાદાએ તેને ધીરજ આપી. અને કહ્યું કાંઈ ફિકર કરીશ નહીં. હવે જલદીથી આપણે ઉંઘી જઈશું. એટલે આપણને દીવાનું કશું કાંમ નથી. આપણે ઉંઘી ઉઠ્યું એટલે સામી બાબુએ પહાડપરથી સૂર્ય પાછો દેખાશે. એ પ્રમાણે એક પળ પણ થોડા વિના ચાલુ ફરતો રહે છે અને સર્વને રોશની અને ગરમી આપેછે.

પ્રકરણ દસમું.

સર્વથી અગત્યનો સંવાલ અને સર્વથી ખરો જવાબ.

હેનરી પોતાના આગલા સવાલપર પાછો આવ્યો, કે જેને દાનાવ પુરૂષે બાણી જોઈને તુરતજ જવાબ આપ્યો ન હતો, પણ તે નવું નવું બાણવાની ઈચ્છા કરતા બાળકની ઉત્કંઠા વધારે ને વધારે થતી હતી. તેણે ફરીથી પુછ્યું, સૂર્ય હમેશાં આવતો રહે એમ કાણે કયું. આ બહુ મોટું સુંદર જાપડું કાણે બાંધ્યું? અને તેને કાણે આવું સુંદર રંગ્યું? પેલા પહાડના પથ્થરમાં આટલું બધું પાણી કાણે ભર્યું, કે

જેથી તે જથ્થાબંધ જરાકપણ થોભ્યા વગર નીકળતું જ રહે છે ? વાદળાંઓને કાણ ચલાવે છે જેથી તેઓ હવામાં છુટાં ફરી શકે છે અને સઘલી વનસ્પતિને અગણિત દીપાંઓથી બીજવે છે ? પક્ષિને આવું સુંદર ગાણું ગાવાને કાણે વાંસળી આપી ? ધુલો અને ઝાંડાને આટલા ઝીના મદ જેટલા દાણામાં કાણે સંતાડ્યાં, જેથી જેપણ જગ્યાએ આપણે આહીએ ત્યાંથી તેઓ બહાર આવે છે. જમીનની લંબાઈ અને પહોલાઈપર સઘડે ઘાસ અને ધુલનો ગાલીઆ કાણે પાંથરો, અને કાણે, આટલી સુંદર બક્ષેસોની રેલારેલ કરી મુકી ? કાણે આ સઘળું આવી સરસ અને સુશોભીત રીતે ગોઠવ્યું ?

મૈનરેદ દાદા બોલ્યા, ત્યારે તું ખરેખર માને છે, કે આ સઘળું આટલું સુંદર બનાવનાર અને આવી સરસ, રીતે ગોઠવનાર કોઈ છે ? હેનરીએ કહ્યું, ખચ્ચીત તેમજ છે, જેમાં જરાકપણ સમજ હોએ તે કેમ તે માટે શક રાખી શકે. ભોંયરાંમાંનાં માણસોને તે જરાક મોટું કરવાને ઘણો વખત મહેનત કરવી પડે અને જો તે ભોંયરાંનું છાપડું તુટી પડે તો તેને પાછું બનાવવાને અને ટેકવવાને બહુજ શ્રમ પડે, પણ આ સુંદર મોટું છાપડું (આકાશ) કોઈ પણ થાંભલા વડે ટેકવ્યા વગરનું બનાવેલું છે ! અમારો ભોંયરાંમાંના દીવો પોતાની મેળે સળગી શકતો ન હતો, અને અમે જો અંધારામાં રહેવા ન માંગતા હોઈએ તો તેમાં વધારે તેજ ઘડી ઘડી નામવું જોઈએ. અને જો તરસ ખમવી ન હોએ તો પાણીનું પીપ તાળું પાણીએ ઘડી ઘડી ભરવું જોઈએ. હું ઘણુંજ સારી પેઠે બાણું છું કે માત્ર એક કાગલનું ધુલ બનાવવાને કેવી સારી આંખ જોઈએ, અને કેટલી બધી મહેનત કરવી જોઈએ, હું હવે સારી પેઠે સમજી શકું છું કે જે સઘળું આપણી આસ-

પાસ જોઈએ છીએ તે કોઈ માણસના હાથે બની શકે નહીં પણ આ સઘળું જેણે બનાવ્યું તે કોણ છે તે હું જાણવા ઇચ્છું છું.

બુધો દુનિઆની બહોલાઈ, બુબસુરતી અને ડહાપણ ભરેલી ગોઠવણ જોઈ, જ્યાં પણ આંખ ફેરવે ત્યાં સાંમે પુષ્કળ ક્રાએદાકારક ભલાં માટે બનાવેલી ચીજો જોઈ છક થઈ ગયો અને જાણે કે ધભરાટથી તાકાટ વગરનો બની જઈ આ મહાન ભણું કર્તા જેણે આ સઘળું બનાવ્યું તે જાણવાની ઇચ્છાથી જલતો હતો. તે પણ આવી લાગી હતી, જે માટે માનવંત પીર મરદ, બુદ્ધાનું સર્વશક્તિવાન પાણું, સર્વજ્ઞપાણું, અને સર્વ કૃપાળુપાણું સમજાવવાને વાટ જોતો હતો. પીર મરદે ઉંડા ભક્તિભાવથી, ધુજતા અવાજે આંખમાં આંસુ લાવી કહ્યું, હેનરી, તમે અર્જન કહ્યું હતું કે કોઈક હોવો જોઈએ કે જેણે આ સઘળું બનાવ્યું છે. આ સઘળું બનાવનાર, સર્વશક્તિવાન, સર્વજ્ઞ, પરમકૃપાળુ જેણે માણસોને પણ બનાવી જીંદગી બક્ષી તેને—આકાશ પરનો પ્રિય પિતા કહે છે.

પેહલીવાર સૂર્ય ઉગતો અને પોતાનાં સુંદર ફિરણોથી આસપાસ સઘળું સોનેરી બનાવી રહેલો જોયો, તેમ બહેકે તેથી પણ વધારે અગ્નિએથી ભરેલું તેને લાગ્યું. બુદ્ધાનો ખ્યાલ તેની અંદર સૂર્યરૂપ ઉગ્યો અને તેના આત્માને અંદરથી પ્રકાશિત કરી, પ્રિય અને આભારની ગરમ લાગણી વડે સજીવન કરી આસપાસની તમામ દુનિઆ એક હેતવંત આપની અનંત ભલાઈની નિશાની તરીકે દીલખુશ કરનારી મહોબત ભરેલી રોશનીએ જોવા લાગ્યો.

મૈનરેડે બુધાનો પ્યાર ભરેલો જુસ્સો જોઈ આગળ ચલાવ્યું. આ સઘળું તું જુએ છે તે જેણે બનાવ્યું તે ખુદ છે. તેણે આ સુંદર બધું જાપર જેને આકાશ કહે છે

તે બનાવ્યું. તેણે સૂર્યને સળગાવ્યો અને ફરતો કયોંકે જેથી તેનાં અગ્નિએય કાંમે આપણે જોઈએ, એટલુંજ નહીં, આપણું કામકાજ કરવાને દેખાતું રહે.

તેનાં ગરમ કિરણોથી ચુલાપર ખોરાક રંધાએ તેમ જાડપર ફળો પાકીને અથવા રંધાઈને ખાવા લાએક થાએ છે. આપણે પીઈને તાજા થઈએ માટે તેણે જમીનમાંથી પાણીના ઝહરા ચાલુ કર્યા છે અને વાદળમાંથી વરસાવેછે. આપણા પગ નીચેના ઘાસ અને ફુલનો ગાલીઓ તૈયાર કરી તેણેજ ભોંય ઉપર પાંથર્યો છે. તેણે ફુલને રંગ અને સુધાંધ આપી છે. તે આપણે માટે જમીનમાંથી પુષ્કળ રોટી બનાવે છે, અને પહાડ ઉપર કિમતી વાઈન બનાવે છે. સઘળી જાતનાં ફળો તે જાડોની ડાંખલીઓપર લટકાવે છે. તેણે જાણે ખીણમાં દુધની નદી વહેતી કરી છે, અને પથ્થરો અને પોકળ જાડોમાંથી મધ દુગ્ધતું કર્યું છે. તેણે જાડ બનાવ્યું છે કે જે પોતાના જાંચડા વડે દંડક આપે છે, અને લાકડાં વડે ગરમી આપેછે. આપણને ખુશ કરવાને પક્ષિ ગાયન કરેછે તે તેણે શીખવ્યું છે. તારા પગ આગળ બેઠું છે તે મેંદાંને ઉતનું વસ્ત્ર તેણે પહેરાવ્યું છે, જે ઉનમાંથીજ તારાં અને મારાં વસ્ત્રો બનેછે. દિવસે રહેવા અને રાતે સુવા માટે જે સઘળું જરૂરનું તે તેણેજ આપ્યું છે. તે સઘળું સુંદર બનાવેછે કે જેથી આપણને ખુશ લાગે, અને તેને ચાહીએ, અને તેની સઘળી સુંદર પેદાએશ મારફતે તેને પીછાંજીતાં શીખ્યે. અહીંયાં જે સઘળું સુંદર દેખાએછે અને ખુશ લાગે છે, તેના કરતાં પણ બહુજ વધારે સુંદર અને ખુશ તેની આગળ લાગે. અને જોકે આપણે તેને હમણાં જોઈ શકતા નથી, તોપણ તે આપણુ સર્વને જીએછે, આપણું ખોલેલું સાંભળેછે, એટલુંજ નહીં પણ આપણા મનમાંના

વિચાર પણ જાણેછે. આપણે કોઈપણ પણ તેની સાથે વાત કરી શક્યે. તે આપણી જીંદગીને દોરવે છે. તેણેજ તને ભોંયરાંમાંથી છુટો કરીને મારી અગલમાં આપ્યો. તે આપણો સર્વથી મોટો ભણું કર્તા, આપણો સર્વથી મોટો મિત્ર, આપણો સર્વથી હેતવંતો પિતા છે.

હેનરીએ કેડે પણ આનુઆનુ નજર ફેરવ્યા વગર તે પહોંચેજગાર પીરનું કહેલું પીગળી જતાં દિલે એક ચિત્તથી સાંભળ્યું. આ વાતમાંને વાતમાં રાત થડી પણ બુચાએ તેની ખબર લીધી હતી નહીં. ચંદ્ર કે જે પેલલાં એક નાનાં ઝંખકતાં વાદળ માફક આકાશમાં ફરતો હતો તે હવે પૂર પ્રકાશમાં, આસપાસ ઝળકતા એશુમાર તારાઓ સાથે સરોવર ઉપર ચમકવા લાગ્યો. સરોવર સાફ આરસી માફક ચંદ્ર અને તારા સાથનું બીજું આકાશ દેખાડતો હતો. ઝાડ ઉપર કોઈપણ પાંદડું હીલતું હતું નહીં; સઘળે અખંડ ચુપકાદી વ્યાપી રહી હતી. હેનરીનાં હૃદયમાં એક નવી, આગળ ન લાગેલી લાગણી થવા માંડી. તે લાગણી ભક્તિભાવની અને ખુદાની નજદીકીની હતી. જેથી ખુદા આગળ તે ઉભો દોઝે એમ લાગતું હતું. માનવંત સાધુએ પોતાના હાથે આકાશ તરફ ઉંચા કરી, હેનરી આગળ ઉભો રહી અંદગી કરી, અને હેનરીએ પણ પોતાના નાના હાથે પેલલીજ વાર આકાશ તરફ ઉંચા કરી જેમ સાધુ એલે તેમ એલવા લાગ્યો. સાધુએ પોતાની અંદગી પૂરી કર્યા પછી, તે બુન્ટરગ મરદની મોટી ખુશાલી વચ્ચે હેનરીએ પોતાની મેજે કોઈના કહ્યા વગર અંદગી ચાલુ રાખી. “ઓ મહેર-આન ખુદા મને અંધારાં ભોંયરાંમાંથી છોડવી આ ભલા માણસના હાથમાં આપ્યો, કે જેણે તારી સુંદર પેદાએશો વડે તને પીછાણતાં શીખવી મારો જીવ ખુશાલી લેરેલો કર્યો તે માટે તારો મોટો આભાર માનું છું”. પછી મન-

રેડ દાદા બુચાની પાંખરી પકડીને તેને પોતાના ઓરડામાં લઈ ગયા. અહીંયાં તેને માટે નરમ ધાંસનું બિછાણું જેપર એક સેતરું પાંચરી હતી તે ઉપર સુવાડ્યો, અને પોતાનો દગલો તેને ઓઢાડ્યો.

પ્રકરણ અગીઆરમું.

પહાડમાં મુસાફરી.

મૈનરેડ દાદાએ બુચાને, વધારે શીખવવાને અને ચોરોની દુષ્ટ સંગતથી થએલી માડી અસરોને દૂર કરવાને આખો ઉનાળો પોતાની સાથે રાખ્યો. જમીન નીચે ભોંયરામાં રહેવાથી તે શીકકા પડી ગયો હતો તે અહીંયાં સાદા ખોરાક અને પહાડની ચોખ્ખી હવાથી અને એટલો તંદરોસ્ત થાએ તો તેનાં માઆપને વધારે ખુશાલી ઉપજે એમ મૈનરેડ વિચારતા. સહવારના સૂર્યનાં કિરણોમાં ગુલાબ દેખાએ તેવો હેનરીનો ચેહરો ખીલવા માંડ્યો.

મૈનરેડ દાદા જેમણે અગાઉ આસપાસના પ્રદેશમાં મુસાફરી કરી હતી, અને ઘણાંક ગાંભો જોયાં હતાં તેમણે પાનખર રતુની અધવચમાં પોતાની મુસાફરીની લાકડી ફરીથી એકવાર હાથમાં લઈ બુચાના માઆપને શોધવા જવાનો ઠેડાવ કીધો હતો. જવાન ભરવાડ જે હેનરીને તેમની આગળ લાવ્યો હતો તેનો આપ જે એક ધર્મિ અને ડભો ખેડુત હતો, અને જે પહાડોનાં બીતરમાં રહેતો હતો તેને ત્યાં હેનરીને તેનાં માઆપને શોધીને પાછો લઈ જાએ ત્યાં સુધી થોડાંવાર રાખવા માંગતા હતાં. આથી પેહલાં હેનરીને ત્યાં લઈ જવાનું હતું.

પાનખર રતુની એક સુંદર ખુશનુમા સહવારે હતો. સહવારનો સેતારો અસ્ત પામ્યો ન હતો તેટલાં, જલદીથી

હેન્રીને જગાડ્યો, તેની સાથે દેવળમાં ગયા અને મુસાફરી માટે આશીરવાદ માંગતાં ખુદાની દીલોજન બંદગી કીધી. નાસ્તો કર્યા પછી રસ્તા માટે ભાતીઉં લેવાની સંભાળ રાખી, હેન્રીને ખુશ થતો સાથે લઈને મુસાફરી શરૂ કરી. પહાડપરના ભરવાડો અને હરણના શિકારીઓ જે રસ્તે જતા હતા તે રસ્તે નીકળ્યા. અપોર પડતાં એક પહાડની દીવાલ આગળ આવ્યાં જે ઉપર બકરાના પગલાંના અવાજ થતા હતા. જરા આશાએશ લેવાને અને થોડું અપોરનું ખાઈ લેવાને જાંએડામાં ખેદા. અહીંઆં એક ભરવાડનો ખુચો મેનરેડ બાવાના હાથ ચુંબવા આવ્યો. નાનો હેન્રી તેને જોતાંજ ઉભો થઈ જઈ અંબએખીથી ખુમ પાડી ઉઠ્યો. “અરે આ મારા જેટલો નાધલો માણસ છે. કેવું મળતું! મને ખીલકુલ ખબર ન હતી કે ખીજાં એટલાં નાનાં માણસો પણ છે; હું ધારતો હતો કે હુંજ દુનિઆમાં એકલો એટલો નાનો છું. અરે તુંબી અમારી સાથેજ આવશે કે ? તે ભરવાડના ખુચાએ મેનરેડ દાદાને તેમનો મુસાફરીનો કાઠલો પોતે ઉંચકી ચાલવાની અરજ કરી.

તેઓ એક ખીજા સાથે નીકળી દૂર ગયા અને હેન્રી ભરવાડના ખુચા સાથે વાત કરવામાં રસ્તે એટલો રોકાએલો રહેતો કે આનુબાનુ કાંઈ જોવાની દરકાર રાખતો નહીં.

તેઓ હવે એક નાની, લીલોતરીવાલી ખીણમાં પહોંચ્યા જે ઉંચા ડુંગરો તરફ હતી, જ્યાં એક મેંઢાનું ટોલું ચરતું હતું; આ મેંઢાં જેને ત્યાં મેનરેડ જતા હતા તેજ માણસનાં હતાં. હેન્રી જે નાનાં મેંઢાંના અચ્ચાં જે થોડાજ દહાડાના જન્મેલાં હતાં તે જોઈ ધણોજ ખુશ થતો અને તેમને પસવારી કાટી કરતો. હવે મેનરેડ પેલા ભરવાડને

શોધવા લાગ્યા. એક દલાવદાર ચઢાણુ જ્યાંથી એક નાનો ઝરો પથ્થરમાંથી નીકળતો હતો ત્યાં બાળુએ એક ભરવાડુ બેઠો હતો અને મેનરેડની અળએથી વચ્ચે એક હાથમાં ચોપડી હતી તે વાંચવામાં રોકાયેલી હતી, તેના બીજા હાથમાં એક ભરવાડલોકની લાકડી હતી. તેણીએ સફેદ પોશાક પહેરેલો હતો, અને માથે લીલી ટોપી હતી. તેનીનો બાંધો નાળુક હતો અને ચેહરો ઘણાજ ઉદાસ દેખાતો. તેણીએ હજી મેનરેડને જોયા નહતા, પણ જેવા જોયા તેવીજ ઉભી થઈ તેમનું વર્ણન સાંભળેલું તેપરથી ઓળખીને મિત્રાચારીથી અને ખુશાલ વિશ્વાસપૂર્વક સલામ કરી.

મેનરેડે તેણીને કહ્યું તમે લાંબો વખતનાં આ મેંદાં ચરાવવાના કામપર ન હશો, જેનાં આ મેંદાં છે તેને થોડુંક અગાઉ હું મળ્યો હતો ત્યારે તેણે તમારે વિષે મને કાંઈ કહ્યું હતું નહીં. તેણીએ જવાબ દીધો, મેં ઘણાં વર્ષ પહાડપર બકરાં ચરાવ્યાં છે, પણ આ માણસની નોકરીમાં ત્રણ દિવસ અગાઉજ રહી છું. ત્યારે તમે ક્યાંથી આવ્યાં, અને શા માટે એટલાં ઉદાસ છો ? તે બાઈ રડી પડી. અફસોસ, તેણી બોલી હું અહીંથી ઘણી દૂર હતી. એક અવિચારી નાદાન્યત ભરેલી બેદરકારીને લીધે મોટી આફતમાં પડી છું. હું ભલાં શેઠશેઠાણીની નોકરીમાં હતી. અવિચારીપણે તેમનાં નાનાં બાળકને એક પળ એકલું છોડ્યું. તેને કાંઈ ચોર ઉઠાવી ગયા. હાય અફસોસ અને દલગીરીથી ભરેલી, મારી ભલી શેઠાણીનું દુઃખ ન જોઈ શકવાથી હું પહાડમાં નાડી. અહીંયાં હું હવે એકાંતવાસમાં રહું છું અને રોજ ખુદાની બંદગી કરું છું કે જે નુકસાન મેં કર્યું તે ખુદા દૂર કરે, અને છોકરાને દિવસની રોશનીમાં પાછો મોકલે, કે જેથી તેની માનું વર્ણવાએ નહીં એટલું

દુઃખ, સુખ અને ખુશાલીમાં ફેરવાઈ જાયું. મારાં આંસુ જે તે અને આ પહાડ જેતા રહ્યા છે, તે ઉપર ખુદા હવે દયા કરશે.

મૈનરેડ બાવાએ ધુજતા અવાજે કહ્યું, હું ધારું છું કે ખુદાએ આ પળેજ તમારી બંદગી સાંભળી કબુલી છે. હેનરીની માની જીખી જે તેણીની ખાતરી કરવા અને શોધમાં મદદ કરવા સાથે લીધી હતી તે ગળવામાંથી કાઢી, તેણીને દેખાડી અને પુછ્યું. આ જીખી કોણની તે ઓળખી શકે છે? તેણીએ ભય અને ખુશાલીની એક ચીસ પાડી “ઓ ખુદા! આ તો કાઉન્ટેસ ઓવ આઇકન-ફેલ્ડ, જે ચોરાઈ ગએલા હેનરીની મા, તેમનીજ છે !

તે છોકરીની ચીસ સાંભળતાંજ હેનરી ત્યાં દોડી આવ્યો. ટીકતી આંખો વડે તેણીને નિહાળતાં દયા ખાઈ બોલ્યો, તમે શા માટે રડો છો? કદાચ તમને ભુખ લાગી હશે! જુઓ મારી કને રોટલી અને બે સપરચંદ છે. આ લો ખાવો.

મૈનરેડે તેણીને કહ્યું, જુઓ આ બુચો હેનરી છે જેને જીખી સાથે એકજ વેળાએ ચોરી જવામાં આવ્યો હતો. હવે આ જવાન બાઈને તો ખુશાળીથી હાથે ફાટી જાય તેમજ લાગ્યું.

તેણી ઘુંટણ મંડી પડી અને આકાશ તરફ હાથો ઉંચા કરી બોલી, “ભલા દયાળુ ઇશ્વર, રાત અને દિવસ જે અરજ મેં તને કરી તે તેં સાંભળી છે. મારો અંતઃકરણનો આભાર કબુલ રાખ! હું તે પૂરો બોલી શકતી નથી, પણ તું તે જુએ છે.”

અને ગરમ આંસુઓ સાથે નાના, હેનરીને કોટી કરી પડી. તેણી બોલી, વહાલા હેનરી ખુદાને આભાર સાથે નમ,

તેણે તને અમોને પાછો બક્ષ્યો છે ! અરે તું ખરેખર છે કે મને માત્ર સ્વપ્નો આવીએ છે ? હા તું જ છે, એક દવતું ટીપું બીજાને મલતું આવે તેમ તું તારા બાપને મલતો આવે છે. આહા, તારી મા કેટલી ખુશ થશે ! તું પણ ખુશ થા. હમણાજ આપણે તારા બાપા અને તારાં મા આગળ જઈશું.

મૈનરેડ બાપાએ એક આંસુ લુછી નાખ્યું અને બોલ્યા : ભલા પરમેશ્વર ! તને સ્તુતિ ! તારી પવિત્ર દ્રષ્ટિ આ બાળક-પર ચોકસાઈથી ચાલુજ હતી. આ બાપડી જવાન સ્ત્રીનાં આંસુ તેં સુકવ્યાં, જે ચાલુ તારી આગળ રડતી રહી હતી. ભલાં માબાપોને એકપૂરું વહાલું બચ્ચું તેં પાછું બક્ષ્યું. મેં હજી તો શોધમાં એક મગલું ભર્યું તેટલાંજ તારા આશીરવાદથી ફત્તેહ થઈ. મુજ જઈક શખ્સને લાંબી જેહ-મતથી બચાવી લીધો. તારી મેહરબાની અને દયા માટે અમારી જીવેદાન સ્તુતિ હોજો !

મૈનરેડ, હેન્રી અને મારગરેટ સાથે તેણીના ખેડૂત શેઠને ઘર ચાલ્યા. પેલા ભરવાડના બુચાએ કાઠલો મારગરેટને આપ્યો અને પોતે તેણીનાં મેંઢાપર થોડોવાર નજર રાખવાનું માથે લીધું.

ખેડૂત અને તેની બાપડી મિત્રાચારીથી ઝુપડાંના બારણા આગળ લેવા આવ્યાં, ત્યારે હેનરીએ પુછ્યું, આ મારા બાપા અને મા કે ? તેઓ તેનાં મા બાપા ન હતાં તે સાંભળી ઘણો દલગીર થયો.

તેણે કહ્યું, તેઓ આટલાં બધાં હેતવાળાં છે. મારાં મા અને બાપા એથી વધારે હેત દેખાડી શકે નહીં. જાણે કે હું તેમનીજ સાથે રહેવું એમ ગમે છે.

મૈનરેડ, હેન્રી અને મારગરેટ અહીં થોડુંક જમ્યાં, અને ઘરવાળા ખેડુતના છોકરા,—પેલો જવાન ભરવાડ જે પેહલાં હેન્રીને મૈનરેડ આગળ લઈ ગયો હતો તે—સાથ મુસાફરીએ પાછાં નિકળ્યાં. સાંજ પડતાં પહાડની ખાબુએ એક ખીણમાં પહોંચ્યાં, જ્યાં એક ગામડાંમાં રાત માટે ઉતારો લીધો. સહવાર પડતાંજ એક ખેડુતની ગાડીમાં એસી આગળ વધ્યાં, જે ગાડી જવાન ભરવાડ સારી રીતે હાંકી જાણતો હતો. તેઓ ત્રણેક દહાડામાં આઠકનફેલજ પહોંચવાની આશા રાખતાં હતાં.

પ્રકરણ બારમું.

પેહલ્લે દહાડે મુસાફરી ઠીક ઉતરે તેવું લાગતું હતું. ગાડીમાં એસવાનું, ઘણાંક ખેતરો, કંસ્તલો, ગામડાં, જે સઘળાં ગાડી આગળથી પસાર થઈ જતાં લાગતાં તેથી હેન્રીને અસાધારણ ખુશ લાગતું, અને દૂર પહાડપર કોઈ કેસ્તલ દેખાતી કે આઠકનફેલજ આવ્યું કે ફરી હમેંશાં ખુશતો.

ખીજા દિવસની સાંજે એક ગીચ જંગલમાં તેઓ પહોંચ્યાં. રસ્તાઓ એટલા ખરાબ હતા કે તેપરથી મુશ્કેલીથી જવાતું હતું. વળી એક ભયંકાર તોફાની પવન નીકળ્યો અને ભારી વરસાદ પડ્યો. રાત પડી ગઈ, અને અંધારું વધી ગયું. ચોરોની ધાસ્તી આ તરફ હોવાથી જંગલમાં એક હોટલ જેવું ઉતારાનું મકાન હતું ત્યાં રાત પસાર કરવાને જરૂર જોઈ ગયાં. અહીંયાં રાતનું ખાણું ખાઈ સઘળાં સુઈ ગયાં કે સહવારે જલદીથી મુસાફરી પાછી ચાલુ કરે. રસ્તાની આકથી સઘળાં જલદી ઉઠી ગયાં; માત્ર મૈનરેડ જેમણે

નાના હેન્રીને પોતાના ઓરડામાં સાથે રાખ્યો હતો તે મધરાતે ટેબલ આગળ ઘુટણ મંડીને, ટેબલ પર બળતી મીનબત્તીની રોશનીએ ચોપડીમાં જોઈ બંદગી કરતા હતા. એટલામાં એકાએક ઘર આગળ ઘોંઘાટ થવા લાગ્યો. કેટલાક કઠોર અવાજો મળસોના બોલવાના, કાને પડ્યા. બારણાં આગળ અને બારી આગળ જોરમાં ઠોકઠોક ચાલતી. ઘરમાંનાં સઘળાં ઉંઘમાંથી ઝપડીને બીહી ઉઠ્યાં. મેનરેડ દાદા પોતાના ઓરડાની બહાર ગયા. તેમની સામે મારગરેટ આવતાં બેલી એ બુદ્ધા, મને બીક લાગે છે, કે આ ચોરો છે, અને બુચા કાઉન્ટને આપણી કનેથી પોછો લઈ જવા માંગે છે. મેનરેડે તેણીને ચુપ રહી પછવાડે જવા કહ્યું. હોટલનાં માણસો પણ ઘણાંજ બીધેલાં દેખાયાં અને બારણું ઉંઘાડવાની હિંમત કરતાં હતાં નહીં. બહારથી પેલા માણસો વધારે જોરથી બારણું ઠોકતા અને બારણાં લાંબા નાખવાની ધમકી આપતા.

મેનરેડ જે હિંમતવાન હતા તે બેલ્યા, બારણાં આપણો બચાવ કરી શકવાનાં નથી, બુદ્ધા આપણો બચાવ અને ઢાલ બનશે. આપણે સઘળાં તેના હાથમાં છીએ. જોઈએ તો ખરા, નરમાસથી કાંઈ સમજીતીએ કામ થાય છે કે.

તેમણે બારણું ઉંઘાડ્યું. ચાર ઘણાંજ જોરાવર હથિયાર-બંધ માણસો નફતાઇલરેલા ચેહરા સાથે અંદર આવ્યા, તેમાંના એકના હાથમાં બળતી મસાલ હતી. તેઓએ કહ્યું, અમારે, ઘરના સઘળા ઓરડા ઓરડી તપાસવાં છે. અમારો સરદાર વધારે માણસો સાથ પુઠેથી આવે છે અને આ આખું ઘર તેના હુકમ તળે છે.

મેનરેડે પુછ્યું તમારો સરદાર કાણ છે ? તેમનો જવાબ તેને માટે જોટલો આશ્ચર્યકારક તેટલોજ પસંદ પડતો હતો. તે હેન્રીનો બાપ કાઉન્ટ આઇકનફેલ્ડ હતો. તેનાં આ માણસોએ ખુલાસો કર્યો કે કાઉન્ટ સખ્ત જખ્મી થયા પછી

સાળે થયો, અને લડાઈ પૂરી થાય ત્યાંસધી લડવાને માંગ્યું. હવે સુલેહ થઈ છે અને જેઓ લડાઈની ભૂમીપર ડટાયા હોય તે સિવાય બાકીનાઓ સાથે પોતાને ઘર જવા પુટે આવે છે.

સુલેહ થઈ, એ ખંખરથી સઘળાં ખુશ થયાં. ઘરમાંના સઘળાંએ બહાદૂર લડવૈયાઓની ખીદમત કરવાને ઉતાવળ કરવા માંડી. તેઓ પણ મિત્રાચારી અને વિશ્વાસ દેખાડી, ખરાબ રૂતુને લીધે તેઓએ કઢંગી ચાલ ચલાવી દીધી એમ કહી મારી ચલાવા લાગ્યા. તેઓએ કહ્યું, એવી ભયંકાર તુફાની રૂતુ અને વરસાદને લીધે લડવૈયા જેવા પણ મધરાતે ઘરની બહાર રહી ન શકે તો માફ કરવા જોગ છે, અને ખુલાસાવાર સમજાવ્યું કે તેઓ ગીચ જંગલમાં અંધારાં વચ્ચે ભૂલા પડ્યા હતા, અને ઘરમાંના દીવાએ રસ્તો બતાવનાર તારા માફક સીધે માર્ગે દોરવવામાં મદદ ન કરી હોત તો તે ઘર તેઓએ શોધી કાઢ્યું ન હોત. આવા નજીવાં બનાવે, એટલે એક બળતી માન્યતી આગળ મૈનરેડ બંદગી કરતા હતા તેની રોશનીએ કાઉન્ટને અહીંયાં મોકલ્યો. તે પહોંચેજગાર સાધુ જે સઘળાંમાં ખુદાનો હાથ અને સર્વશ દ્રષ્ટિ જોતા હતા તેમને દિલ ઉભરાવનારું લાગ્યું અને આ ઇશ્વરની મરજીના બનાવ તરીકે તે સાહેબનો આભાર માનવા લાગ્યા.

પ્રકરણ તેરમું.

એક અમીર બાપની ખુશાળી.

કાઉન્ટ, જે ઉંચાં કદના, દેખાવલા હતા, અને એક અમીરી ચેહરો ધરાવતા તથા નરમાસબરેલી રીતભાંતવાળા હતા, તે આવી પહોંચ્યા. તે મૈનરેડ દાદાને પોતાના ઓરડામાં તુરતજ લઈ ગયા, તેમને બેસાડ્યા, થોડોક વાઈન મંગાવ્યો,

અને પેહલું ગ્લાસ મેનરેડને આપી, જરમન રીત પ્રમાણે એકબીજાનાં ગ્લાસો સાથે અડાવી તેમની સલામતી લીધી. કાઉન્ટે કહ્યું, માનવંત બાવા હું આપને ખરાં જીગરથી આવકાર આપું છું. આવી એક ઘોડાપર કરેલી મુસાફરી પછી, આવી તોફાની રૂતુ વચ્ચે જાપડાં તળે જીંદગીની ગરમી સાચવે એવા ઓરડામાં ખુશ લાગે. પણ તમારો પહરેજ-ગાર, સરખાઈભરેલો રૂઢાની ચંદરો જોઈ મને વધારે ખુશ લાગે છે, અને મારો આત્મા પણ તેથી ફાયદો પામે છે. હવે હું મારું દિવસ ખોલીને સઘળા વાત કરીશ. મારાં સઘળાં માણસો ખુશાલ અને સુખી છે, કારણકે એક લોહીલોહાન-ભરેલી લડાઈ પછી તેઓ પોતાને ધર જત્ય છે. પણ હું તેમનો સરદાર તેઓ વચ્ચે એકલો દલગીર છું, કે જેમં દુનિયામાં ઘણી વાર અનતું રહે છે. મને લય લાગે છે કે મારે ધર સઘળું પાધરેપાધરું નથી. મારી ઘણીયાંની તંદરોસ્ત અને સારીપેટે છે, પણ મારા એકપૂરા છોકરાને માટે હું ઘણાજ ચિંતાતુર છું. ઘણો લાંબો વખત થયો મારી ઘણી-યાંનીએ તેને માટે કાંઈ ચોક્કસ ખુલાસાવાર લખ્યું નથી, અને છેલ્લાં પત્રમાં લખ્યું છે કે તે બાળકને હું આ દુનિયા-માં જોઈશ નહીં. તમે ઘણાક લડવૈયાઓને ઓળખો છો, કારણકે તમે પોતે અગાઉ એક વખત બહાદુર લડવૈયા હતા. તમે મુસાફરીએ નિકળ્યા છો, અને તે તરફથીજ આવ્યા હશે. આઈકનફેલ્ડમાં શું બને છે તે માટે કાંઈ જાણો છો? તમે મને કાંઈ ખુશ ખબર આપી શકો નહીં તોપણ કાંઈ સેહજ દિલાસા જેવું આપી શકશો.

મેનરેડ દાદાએ આખી દુનિયામાં સર્વથી ખુશાળ એહરે જવાબ દીધો : હું તમને સર્વથી સરસ ખબર આપી શકીશ. તમારો દિકરો તંદરોસ્ત છે, અને મારી આખી જીંદગીમાં જેયું હોય તેથી વધારે પ્રિય લાગે એવું બાળક છે. કાઉન્ટ

ધણી અન્નએખીથી બોલી ઉઠ્યા, ‘શું તમે તેને ઓળખો છો?’ મૈનરેડે કહ્યું, ‘ધણેજ સારીપેડે ઓળખું છું. જૂનું તમે લડાઈપર ગયા હતા તેટલાં તે બાળકપર ઘણું વીતી ગયું છે. મૈનરેડ તે બચ્ચાંની સઘળી તવારીખ જાણતા હતા તે કાઉન્ટની પુષ્કળ અન્નએખી વચ્ચે કહી. તેની ખાત્રી કરવા કાઉન્ટેસની સુંદર છબી દેખાડી. કાઉન્ટે કહ્યું આબેહુબ તેણીજ છે. હું અજબ થાઉં છું કે હમણાં તેણી એટલા ખીલતા એલરાની દેખાતી હોય? અફસોસ, બિચારીપર ઘણું પડ્યું છે! પણ હમણાં બુચો ક્યાં છે? મૈનરેડે કહ્યું આ ઘરમાંજ છે. કાઉન્ટ લડકીને બોલ્યા “આ ઘરમાં?” અને ખુરશીપરથી ચમકી ઉઠતાં તે ઉંધી વાળી નાખી. બુન્નેરગ બાવા તમે શા માટે મને તુરતજ કહ્યું નહીં? હમણાંજ મને તેની આગળ લઈ જાવો.

મૈનરેડે ટેબલપરથી દીવો લીધો, અને કાઉન્ટ તેમની સાથે પોતાના દીકરાનાં બિછાણાં તરફ ગયા. બુચો નિર્દોષતાની શાંત ઉંઘમાં, ફરેસ્તા જેવો ખુબસુરત દેખાતો હતો. કાઉન્ટ દીવાની રોશનીથી તેને ટીકાટીકીને જોતાં ધરાતાજ નહીં. મૈનરેડને કહ્યું પેલી કહેવત ખરી પડી છે. “ખુદા પોતાનાં બચ્ચાંઓને ઉંઘમાં પણ સાચું નસીબ મોકલે છે.” કાઉન્ટની આંખોમાં આંસુ આવ્યાં. તે બોલ્યા, મારા ખુદા, જ્યારે હું લડાઈપર ગયો ત્યારે તે એક રડતું ઝાળીમાંનું બાળક હતું, અને હવે તો એક સુંદર મોટો છોકરો બન્યો છે. ઓ મારી ભલી હેતવંતી ધણીયાંની! હવે મને તારાં કામજોની સમજ પડે છે. હેતવંતી કદરથી બેહદ દુઃખમાંથી અને તેમ બચાવવા માંગતી હતી. હેન્રી, સર્વથી વહાલા હેન્રી, એમ બોલતાં તેના બંધે હાથો પકડી આસ્તેથી ચુંગ્યા.

નાનો હેન્રી આંખ મોલતાં જાઓ, બાપને ટીકીને જોવા લાઓ, તોપણ હજી પૂરો જગૃત હતો નહીં. ખુશ થઈ

મલકાતે એહરે બોલ્યો. “તમે કે?” એ પ્યારા બાવાજ ખુદાનો નમીને આભાર માને! માયજી પણ તમારી સાથે છે કે? કાઉન્ટે છોકરાને ગોડમાં લઈ મીઠાંમાં મીઠાં આંસુ પાડ્યાં. તે બોલ્યો, પ્યારાં બાળક, ખુદાની પાક સર્વજ સંભાળે તારો બચાવ કર્યો, જે માટે તેનો ગમે એટલો આભાર માનું તે થોડોજ છે. હેન્રીએ કહ્યું, તે આભાર પૂરો માનવાને મારામાં પણ શક્તિ નથી. એ મહેરબાન ખુદા, તેજ પ્રિત અને મિત્રતા દેખાડી, અમારે માટે આટલી બધી ખુશાળી મોકલી છે. કાઉન્ટ ખુશખુશાલ બની ગયો હતો, અને જ્યારે હેન્રી પૂરેપૂરો જગૃત થયો ત્યારે તેના સવાલ જવાબ સાંભળી તેની હુશીઆરીથી કાઉન્ટ બહુજ ખુશ થયો. તે બોલ્યો, મેનરેડ તમારા આભારનું મોટું કરજ માટે શિર છે! મારો ખેતાબ અને મિલકત, જે કેળવણી તમે મારા દીકરાને આપી તેનો બદલો વાળવાને અતિ અલ્પ છે.

એટલાંમાં મારગરેટ ઓરડામાં આવી અને ફરથી બહીતી હોય તેમ ઉભી.

કાઉન્ટે તેને મિત્રાચારીથી સલામ કરી, તેણીનો હાથ ઝાલી હિમ્મત આપી. મોટી નાખુશી સાથે બોલ્યા, ચોરોનો ફેજ તેમનાં દુષ્ટ કામ મુજબ ચટતોજ થશે! રાતોરાત પોતાનાં ચુનંદાં માણસોને પૂર સત્તા આપી તેમની છુપાવાની જગ્યા શોધી કાઢવાને અને બેડી થોડી આઈકનફેલઝ લાવવાને ફરમાવ્યું. પછી પોતાના દીકરા સાથે વાત કરવા માંડી અને આખી રાત તેની સાથે વાત કરત પણ મેનરેડે યાદ આપી કે સહવારે સકાળે આઈકનફેલઝનો રસ્તો લેવા માટે તાંજ અને તેજ થવા માટે ઉંઘવાની બહુ જરૂર હતી.

પ્રકરણ ચૌદમું.

દિલાસો પામેલી મા.

લલી અમીરી ઓલાદની કાઉન્ટેસ, આઠકનફેલઝમાં દલગીરી અને દુઃખમાં દહાડા કાઢતી હતી. તેણીને સુલેહ થવાની ખબર પડી ચુકી હતી અને પોતાના પતિને જલ્દીથી જોવાની આશામાં હતી. પણ તે રડી રડીને બોલતી, અફસોસ! મારા ખુદા, હું બહુજ કમનસીબ છું. જે બીજાં સંઘર્ષોએ મારે બહુજ ખુશ ખબર છે તે મારે મારે તો અત્યંત દલગીરી છે. દરેક સિપાઈની સ્ત્રી પોતાના પતિના ધર પાછા ફરવાની ખબર સાંભળી ખુશ થઈ રહી છે, ત્યારે હું મારા પતિના આવી પુગવો મારે બીયા ધુજ્યા વગર વિચાર પણ કરી શકતી નથી. અફસોસ! શું દુઃખભરેલી ખબર તે હવે સાંભળશે. છોકરો ચોરાઈ જવાની વાત હું તેને કેવી રીતે કહી શકીશ! અરે, હવે અમો બંને મારે આ દુનિયામાં ખુશાળીની એક ઘડી પણ નથી. તેણી હદ બહાર દુઃખી હતી. કાંઈ આશાએસ કે કરાર તેણીને ન હતો. ઘડીમાં તેણી એક ઓરડામાંથી બીજામાં જતી. ઘડીમાં કેસ્ટલને લગતાં નાનાં દેવળમાં જતી, ઘડીમાં બાગમાં જતી, જ્યાં પણ જતી કે ઉભી રહેતી ત્યાં મનમાં ખુદાની બંદગી કરતી રહેતી. બંદગી કરી, ખુદા માણસોનાં નસીબનો ઘડનાર છે, અને માઠામાં માઠા બનાવોનું પણ આખરે સાફ અને સુખી પરિણામ આણે છે, એમ વિચારી દિલાસો લેતી. બાગમાંનાં સર્વથી અંધારાં ખુણાં તરફ જઈ દુઃખથી રડીને બોલી ઓ ખુદા, મારીપર દયા કર, મારાં ખમાય નહીં એટલાં દુઃખનો અંત આણુ, તું સંઘળું જાણે છે! અમોને ખુશાળી વચ્ચે પાછાં મેલવ. મા, બાપ, અને બાળકને એકબીજાંથી છુટાં પાડી, દુનિયામાં દૂર દૂર રાખવામાં તારું અપરંપાર ડહાપણ મતલબ રાખતું હશે. અરે અમારાં લાડકવાયાં બાળને

અમોને ફરીથી સોંપ અને ત્રણેને સાથે એકઠો કર ! તેં બેશુ-
માર આંસુઓ સુકવ્યાં છે, મારાં પણ સુકવ ! તું પરમ-
કૃપાળુ છે અને દુઃખને સુખમાં ફેરવી નાંખવું એ તને સર્વથી
ગમતું કાર્ય છે. ઓ પિતા, પિતા, સર્વથી પ્રિય પિતા,
હું પાપી છું તોપણ હું તારીજ દીકરી છું. તારા બેટા
(ક્રાઇસ્ટ) ની ઇચ્છા અનુસાર વિશ્વાસથી હું તને મારો
પિતા લેખું છું. હું મારાં બાળકને ચાહી શકું તે કરતાં
ખચીત તું મને ઘણી વધારે ચાહે છે ! તારી દીકરીની
પ્રાર્થના સાંભળ, તારાં બાળકને તું નિરાશ પાછું ફેરવશે
નહીં, કે જેનો તુંજ સિવાય બીજો કાંઈ આશ્રો નથી.

આ પ્રમાણે તેણી પ્રાર્થના કરતી હતી એટલાંમાંજ
એક પગલાંનો અવાજ સંભળાયો. તેણીએ નજર ફેરવી અને
મારગરેટ જે બીજાં ભેગી આવી પુગી હતી તેને બાગમાંના
લાંબા સાંકડા છાંયડાવાળા માર્ગે પોતે જ્યાં હતી ત્યાં આવતી
જોઈ. કાઉન્ટેસના દિલમાં એક ખુશાળીનું કિરણ પડ્યું,
કારણકે તેણીએ મારગરેટને ઓળખી અને તેણીના ચહેરાપર
ખુશાળી જોઈ. તેણીને કાંઈ આકાશનો ફેરેસ્તોજ આવ્યો
હોય એમ લાગ્યું. ઓ સર્વથી ભલી, માયાળુ શેઠાણી, માર-
ગરેટ બોલી, હું તમારા વહાલા હેન્રીની ઘણીજ ખુશાળી-
ભરેલી ખબર લાવી છું. મારગરેટ ખુલાસો કરતી હતી,
તેટલાંમાંજ મેનરેડ, જે માંડવામાં કાઉન્ટેસ હતાં, તે તરફ
તેણીને પોતાના દીકરાની અને વરની મુલાકાત માટે તૈયાર
કરવાને આવી પુગ્યા. તે ડાહ્યા પુરૂષને, આસ્તે આસ્તે ડહા-
પણભરેલી રીતે કેમ સંઘળું કેહવું તેની ખબર હતી.

કાઉન્ટેસ હવે એકજ દિવસે વરને અને દીકરાને બેટ-
વાની ખુશાળીભરેલી આશામાં હતાં, અને જે ઓરડામાં પોતે
હેન્રી સાથે આગળ રહેતાં હતાં ત્યાં મેનરેડને લઈ ગયાં.

હજી તો તેવણ બારણું ઉઘાડતાં હતાં તેટલાંજ વર અને દીકરો ભેટવાને સાંમે આવી વળગી પડ્યાં. તેણીએ, ઓ મારા પતિ, મારાં બાળક એટલુંજ બોલતાં સુસ્ત થઈ કાઉન્ટની છાતીપર ડોકું નાખ્યું. તે લાંબો વખત બોલી શક્યા વગર રડ્યાં અને પતિ અને દીકરાને હર્ષનાં મીઠાં આંસુઓથી ભીજવી નાખ્યા. આખરે બોલ્યાં, બસ આ જોવા પાંખી ત્યાંસુધી જીવી એટલે હવે હું મરવાને ખુશી છું! આહા, કેટલી અનળ જોવી રીતે ખુદાએ સઘળું નિર્માણ કર્યું છે. હું તો પ્રિય પતિ, તમને આપણા વહાલા હેન્રી વગર કેમ બેટીશ તેના ખ્યાલથી ધુજતી હતી, અને હવે તમેજ પાછાં મળવાની પેહલીજ પળે તમારે હાથે મારી બગલમાં મુક્યો! ઓ ખુદા, મારી આખી જીંદગી, આ ભયંકાર તવારીખનો આવો ખુશાલ અંત આણ્યો તે માટે આભાર માનું તે પુરતું નથી. હું જીવું ત્યાંસુધી કોઈ પણ સંકટમાં નાસીપાસ બની જઈશ નહીં. સઘળાંનું સાઈં સેવટ તું લાવી જાણે છે. ઓ મારા હેન્રી તું હવે કેવો મોટો છોકરો થયો છે! ઓ મારા પતિ, આપણુ ત્રણેને - પાછાં ભેગાં મળવાનો આશીરવાદ ખુદાએ કેવી રીતે મોકલ્યો છે? તેણે આપણુ ત્રણેને એકબીજાંથી છુટાં પાડ્યાં હતાં; તેણે અનળયજ્ઞ રીતે ત્રણેને પાછાં સાથે મેળવ્યાં “તેને અમારું નમવું, તેને સ્તુતિ, તેનેજ માટે હૈયાંનાં આભારનું કિર્તન હોજો!”

ખુદા આગળ ત્રણેએ ખુશાળી અને આભારના ઉભરાના આંસુ વરસાવ્યાં. મારગરેટ તેમની સાથ આંસુ પાડતી અને મનરેડતું હૈયું ભરાઈ આવવાથી આંસુ થોભાવી શક્યા નહીં.

ખુશાળીનો પેહેલો ઉભરો કાંઈક નરમ પડ્યા પછી, હેન્રીએ પોતાની મા આગળ સઘળી વાત કહેવા માંડી.

તેણે ચંચલાખથી સઘળું વણું ન કર્યું, અને મા કોઇ વાર રહતી અને કોઇ વાર હસતી. અગત્ય કરીને પહાડની ફાટમાંથી નીકળી પડી પેહલવેહલી દુનિયાં જોઈ ત્યારે તેને કેવું લાગ્યું તે આખેહુખ કહી સંભળાવ્યું. એથી પણ વધારે ખુશાળી અને ભરાઇ આવેલાં હૈડાં સાથે, તે બુલાય નહીં એવી પળ જ્યારે મનરેડ બાવાએ પેહલીજ વાર ખુદાને પીછાણતાં શીખવ્યો તે આંખમાં આંસુ સાથ સઘળું કહી સંભળાવ્યું.

કાઉન્ટ બોલ્યા, ખરેખર, મારાં બચપણમાં એજ પ્રમાણે હું એવાં ભોંયરાંમાં મોટો થયો હોત એમ ઇચ્છું છું. ખુદાની સૃષ્ટિ અને તેનાં કામો ઘડી ને પળ ચાલુ જોતા રહેવાથી બેદરકાર બન્યે છીએ. હેનરીની માફક સમજના થતાંજ એકદમ પેહલી વાર જોઈએ તો અત્યંત અનન્યખીથી કેવાં ડંગ કરી નાંખે! ઓ મેહરબાન ખુદા, તારું બળ અમોને આશ્રય કરે છે, તારું ડહાપણ ડંગ કરે છે, તારી મેહરબાની અમોને સુખી કરે છે. તારું સુંદર આકાશ, અને અનન્યખીઓથી ભરેલી પૃથ્વી જોઈ અમારું હૃદય લાગણી-ઓથી ખુશાલ અને મહોબતભરેલું બને છે. જે એવી રીતે અમારાં હૃદયમાં જાય, તે કોઇ મહોબતભરેલાં હૃદયમાંથીજ આવતું હોવું જોઈએ !

કાઉન્ટેસ બોલ્યાં, જેમ હેનરીને જમીનની નીચેનાં રહેઠાણમાંથી ખુદાની સુંદર દુનિયાંમાં પેહલીજ વાર આવતાં લાગ્યું, તેમજ આપણી હાલની પૃથ્વીની જીંદગીમાંથી આકાશની ખીજ દુનિયાંમાં જઈશું ત્યારે આપણને તેવુંજ અચરતભરેલું લાગશે. ત્યારે હું ધારું છું કે હેનરીનાં રમકડાં—બનાવતી પુલો, મેંઢાં, ઝાડ—તેને ભોંયરાંમાં મળહ આપતાં હતાં, જે ખુદાની આ સુંદર દુનિયાંને માત્ર રમકડાં-રૂપ રજુ કરતાં હતાં, તેમજ આ દુનિયાંની ખુબસુરતી અને સુખ જે હમણાં આપણને ખરેખરાં લાગે છે, તે પેલી દુનિ-

યાંની ખુબસુરતી અને સુખ આગળ, રમકડાં કે પડછાયા જેવાં લાગશે. પૃથ્વિપર આપણાં વહાલાંઓથી લાંબો વખત દુઃખભરેલી રીતે છુટાં પડ્યા પછી પાછાં મળતાં જે ખુશાળી લાગે છે, તે આપણી આગમ્ય મરી ગયેલાં સગાંઓ અને મિત્રોને પેલી દુનિયામાં પાછાં ભેટતાં જે ખુશાળી લાગશે તેનો આગમ્યથી કાંઈક ખરો ભાસ માત્ર આપે છે. ખરેખર આ ઘડીએ જાણે આકાશની બીજી દુનિયામાંજ હોવું તેમ સંઘળાંના પાછાં ભેટવાથી સ્વર્ગ સુખ પ્રાપ્ત થયેલું લાગે છે.

માનવંત મૈનરેડ બાવા બોલ્યા, કાઉન્ટ સાહેબ અને ધર્માત્મા કાઉન્ટેસ સાહેબના વિચારો મને સુંદર અને બોધ આપનારા લાગે છે. પણ હેન્રીની તવારીખપરથી જે આપણને ખાસ ધડો લેવાનો છે તે આ છે કે ખુદાનું ડહાપણ, ખુબી અને મેહરબાની આકાશ અને પૃથ્વિ ઉપરથી એવાં ખુદાં અને ખાસ રીતે પ્રકાશી રહ્યાં છે કે એક નાનું બાળક પણ તે જોઈ શકે છે, અને ખુદાને તેની ખલકત વડે ખીજાંણી શકે છે.

પ્રકરણ પંદરમું.

લલાંને બદલો, ભુડાંને સજા.

કેટલાક દિવસ પછી કાઉન્ટનાં માણસો, સારે નસીબે ચોરો સંઘળા બોંયરાંમાં એકઠા મળેલા હતા, તેમને પકડીને આઈકિનફેલઝ લાવ્યા. બેડીથી બંધે જાણુને સાથે બાંધેલા હતા. એક પેટી, જેમાં ચોરેલો કિમતી માલ હતો, તે એક ગાડાંમાં ધરડી જીપસી સ્ત્રીની સાથે ચોરોનાં સરઘસ પછવાડે આવી. ચોરોએ નાઠેલા છોકરા માટે કાંઈ શોધ કરી હતી નહીં, કારણકે તેઓએ લોખંડનું બારણું બંધ જોયું, અને પહાડ-માંની ફાટ જ્યાંથી તે નીકળી ગયો હતો તે તેઓએ કદી

જોઈ હતી નહીં. એક ઉંચો ભાગી પડતી 'ગેલરી' જેવો રસ્તો હતો જે એવો ભયાનક હતો કે તેઓ પણ તેમાં જવાને હિંમત કરતા નહીં. તેથી તેઓએ વિચાર્યું કે અહીંથી ઉંડાણમાં પડી ગયો હશે કે કોઈ ભાગ ધસી પડતાં જીવતો ડટાઈ મુઓ હશે. તેથી જ્યારે આઈકનફેલ્ડમાં ચોરો આવ્યા, અને હેન્રીને તેના 'આપ સાથે કેસલના દરવાજા આગળ ઉભેલો જોયો ત્યારે તેઓ ઘણાજ અજબ થયા, અને લોખંડના દરવાજામાંથી તે કેમ નીકળ્યો હોય તે સમજી શક્યા નહીં. ચોરોનો નાયક કપટથી બળડ્યો, અમે ધારતા હતા કે લુચ્છાઈમાં કોઈ અમારી બરોબરીઓ ન હતો અને હમણાં એક બાળક માથેનો મળ્યો, જે, હાથે પગે ખેડી સાથે લઈ આવ્યો. ખરેખર અહુ ચીરડાટ ઉત્તપન કરે છે.

હવે હું જોઈ છું કે જે એક વાર હું માનતો ન હતો કે "જ્યારે ચોરનો વખત ભરાય છે ત્યારે કોઈ લંગડો સિપાઈ તેને પકડવાને ખસે છે" તે ખરું છે. પેલો પરધમ વળડનારો ગઈયો જે તેઓ વચ્ચેજ હતો તે મનમાં બોલ્યો. આપણે આ છોકરાને ચોરી લાવ્યા કે કોઈ દહાડે તેના વડે જરૂર પડે છુટી જઈએ, પણ એ તો આપણાજ નાશનું કારણ થયો. જેઓ કહે છે કે ભુંડું કરનાર પોતાની ગણતરીમાં ભુલે છે તે ખરુંજ છે. પેલો જવાન વીલ્હેલ્મ જે હેન્રીપર મમતા રાખતો અને મિત્રાચારી દેખાડતો હતો, જેનું મન હજી છેકજ અગડેલું ન હતું તે બોલ્યો, છોકરો નાસી ગયો તેથી હું ખુશ છું કે તે જીવતો છે, જે કે હવે મને તે માટે જીવ પણ આપવો પડે. ખુદાએ અહીંયાં નિર્દોષને બચાવીને અને ગુનેહગારને સજાએ પહોંચાડીને પોતાનું બળ દેખાડ્યું છે.

હવે જે મારો ભલો પીતા કહેતો અને મા ધડી ધડી યાદ દેવાડતાં કે "પાપી, જમીનનાં પેટાંમાંથી ભરાય, તોપણ ખુદાના ન્યાય પ્રમાણે તે સજામાંથી છટકે નહીં, જ્યાંથી પણ તેને પકડી ઘટતી સજાએ પહોંચાડે" તે આપણે પૂરેપૂરું પામ્યા છીએ.

જ્યારે હેન્રીએ આપડા વીલહેલ્મને બેડી સાથ ચોરો વચ્ચે જોયો, ત્યારે તેને ધણું લાગી આવ્યું અને પોતાના આપને તરતજ કહ્યું કે આ બિચારાએ મારી સાથ ધણી બલાઈ કરી છે, તેને કાંઈ ધજ્જ કરશો નહીં. કાઉન્ટે કહ્યું, હાલ તેવણુ કાંઈ વચન આપી શકતા નથી. તોપણ પોતાની સત્તામાં હોય તેટલું તેની સાથ ઢીલી દોરીએ કામ લેશે. પછી સાક્ષીપરથી માલમ પડ્યું કે તેણે કદી કાંઈનું લોહી રેડ્યું હતું નહીં, અને ચોર કરતાં માત્ર ચોરોનો તોફાર હતો, ત્યારે મોતની સજા ન કરતાં જાંદગી સુધીની કેદની ટીપ મારી. કાઉન્ટે તેની સજાઓછી કરતાં કહ્યું કે તે ખરાં દિલ્લના સુધારાની પૂરતી સામેતી આપશે ત્યાંસુધી તેને એક ઉદ્યોગશાળામાં રાખવામાં આવશે, તે પછી તેનાં સગાંવહાલાંઓ આગળ મોકલી આપવામાં આવશે.

જ્યારે તેને ત્યાંથી લઈ જવામાં આવતો હતો ત્યારે કાઉન્ટે કહ્યું, કોઈ ગુનાહ સજા વગર રહેતો નથી તેમ સઘળાં સારાં કામનો સારો બદલો મળે છે. તારી નરમ સજા માટે મારા છોકરાને દેખાડેલી ખરી મિત્રાચારીનો આભાર તારે માનવો જોઈએ. જે તેં મારાં બાળક માટે કર્યું છે તેનો બદલો હું તને અને તારી માને આપીશ, હવે તું એવું કર કે હું જલદીથી તને તારી મા આગળ મોકલું.

બાકીનાઓ જેઓ પોતાના લોહી રેડવાના કામોથી મોતની સજા પામ્યા હતા તેમને ફાંસી દઈ ઘટતે ફેંજે પહોંચાડ્યા. જીપસી સ્ત્રીને તેની જાંદગીના અંત સુધીનાં કેદખાનાની સજા થઈ. ચોરાએલો માલ તેમના ધણીઓ જડી આવ્યા તેમને સ્વાધિન કર્યો, બાકીનો માઆપ વગરનાં બાળકો માટે આશ્રમ સ્થાપવા આપી દીધો. કાઉન્ટે ખુદનો આભાર માનવાને પોતે નાણાંની મોટી રકમ તેમાં ઉમેરી આપી, અને કાઉન્ટેસે પોતાનાં ઘરેણાં, ઝહવેરાત વગેરે આપ્યાં. મારગરેટ, આગળ માફક પોતાની શેઠાણી કાઉન્ટેસની નોક-

રીમાં ચાલુ રહી, અને લાંબા વખતનાં સંકટ પછી ખુશાલ
જીંદગી ગુજરતી હતી. જવાન માળી જ્યોજને તેની બેપર-
વાઈ અને ગફલત માટે નોકરીએથી કાઢી મુક્યો, તે દારૂ
પીવા અને કુછંદી જીંદગી ગુજરવા લાગ્યો, અને ભર જવા-
નીમાં ક્ષય રોગથી મરણ પામ્યો. જવાન ભરવાડ કાઉન્ટ
અને કાઉન્ટેસ તરફથી કિમતી ભેટો મેળવી પોતાનાં પહાડી
મકાનમાં માથાપ આગળ પાછો ફર્યો.

ભલા મેનરેડ દાદાને કાઉન્ટ પોતાની કેસ્ટલમાંજ સાથે
હમેશાં રાખવાને ખુશી હતા, પણ તે થોડોજ વખત ત્યાં
રહ્યા. તેમને પોતાની ઝુપડી એક અમીરની કેસ્ટલ સાથ
અદલબદલ કરવાને લલચાવી શકાયા નહીં. તે બોલ્યા, મારી
બાકીની જીંદગી ખુદાની ભક્તિનેજ પૂરેપૂરી અર્પણ કરવા
દાખું છું, અને તે સર્વથી સરસ રીતે એકાંતવાસમાંજ હું
કરી શકું. હું પૂરતો લાંબો વખત દુનિયામાં દુનિયાદાર
જીંદગી ગુજરી ચુક્યો છું, અને અનુભવથી જાણું છું કે
તેમાં કેટલો માલ છે. આ દુનિયામાં જે સર્વથી સરસ કામ
કરી શક્યે, તે વધારે સારી બીજી દુનિયાં માટે તૈયાર થવું
તે છે. માનવંત ખુજેરગ સાધુએ છુટા પડતી વખતે—જ્યારે
સઘળાં ગમગીન અનેલાં હતાં—કાઉન્ટ, કાઉન્ટેસ, અને નાના
હેન્રી વગેરેને આશીરવાદ દીધા. નાનો હેન્રી તો તેમને
વળગી રહી, છુટો પડવા નાજ કહેતો હતો. કાઉન્ટ અને
તેમનું કુટુંબ કેસ્ટલના દરવાજા મુખી પહરેજગાર મરદને
ગાડીમાં બેસાડવા ગયાં. તે ગાડીમાં બેઠા, અને ગાડી હંકારે
તે અગાઉ સઘળાંને એક વાર ફરીથી હંતથી જોતા બોલ્યા.
“સારીપેઠે રહેજો, ખુદાના આશીરવાદ અને ખુશાલી તમો
સાથે હોજો. સ્વર્ગમાં આપણે સઘળાં પાછાં ભેટીશું.”

આ પુસ્તક દીનશાહ શાપુરજી મસાનીએ મુંબઈના કોટમાં નં ૭૫-૭૭
કાવસજી પટેલ સ્ટીટ ખાતે ધી ક્રશો-ગર્લ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં છાપ્યું છે,
અને ડૉક્ટર ડોસાભાઈ રસ્તમજી ધાલર, એલ. આર. સી. પી.,
એલ. આર. સી. એસ., વગેરેએ નં ૭૭૫, ગીરમામ રોડ,
મુંબઈમાં પ્રગટ કર્યું છે.
